KALENDARZ
Prawdziwy Cerkwi CHRYSTVSOWEY

Od

W. OYCA IANA
Dubowiczá Archimandricy
Monáſterá Dermáńſkiego.

Zá pozvvoleniem Starſzych
vv Druk podany.

W WILNIE

w Drukárni Oycow Bázylianow
Monaſt: S. Troyce R. 1644.

Dono ipsius authoris.

Jáśnie Oświeconemu Xiażećiu
Jego Mośći Panu

WŁADISŁAWOWI
DOMINIKOWI, XIAZECIV
Ná
Ostrogu y Zasławiu Hrabi ná Tarnowie / Koniuszemu Koronnemu Luckiemu ꝛc. Staroście Panu á P. Miłośćiwemu.

Nie nioſęc Iáśnie Oświecone Xiaże zá dań iáka tego czego nie mam y nie zmogę, ále co śiły moie błáhe Y długa á pilna náuka iáko pſczołka prze miłe trudy ſwoie, nieść rozkázáłá; á żebym ſię nie po źiemi czołgaiac ſaworow ludzkich y błędnych chwałek z práce moiey ſſukáł, do Niebam ſię vdał, w Niebie być y żyć, y pewnieyſſe od iednego niebá zalecenie, á niżeli od ſta tyśięcy źiemſkich Kraſſow, Demoſteneſow, Ciceronow; Iednákże nie z Materyálnego tylko y z Obrotow iego raczey z rozumnego Nieba, iáśnie ná wſſytek świat świecacego Domu Waſſey Xiażęcey Mośći Páná mego Miłośćiwego Zálecenie biorę: Vpatrzyłem w nim obroty nie śiedmiu błędliwych planet y odmienego Xiężyca, ále ſtała świetność Przezacnych, y nigdy dość nie wyſtáwionych Xiażat przodkow W. X. M. Ktore gdy bym miał wyliczyć iáko właſna iutrzeńka y wiecznym Xiażęcym Xiężycem Ná Merydianie Xiażat Oſtroſkich y Záſtáwſkich iaśniáły pochodnie, powatlone wielu przezácnych Dźieiopiſow śiły, wiele madrych Hiſtorykow pioro przytępione poświatczáia: Raczyſs mi przebaczyć Miłośćiwe Xiaże że nie

*

wſſytkich

wßytkich wspomnię, bo trudna: nie wßytkich opußczę, bo mi się nie
godźi. Widźiałem ná niebie misternym Panow Ruskich Ihora Xią-
żę wielkich Xiążąt Kiiowskich. Azhołdá y Dira ießcze Po-
gan Zwyćiężce, Páná wßytkich rozległych dźierżaw Kiiow-
skich, ktorego Málżonká Olhá álbo Helená niewieśćim sercem Páństw
swoich ná przećiw Grækom po ten czás kwitnącym broniłá, Odro-
dźiwßy się ná krzśćie świętym napierwßa z Ruskich narodow Oycá
krzesnego miáłá Konstantyná Osmego Wschodniego Cesárza. Wi-
dźiałem Swiantosłáwá Rycerskiemi dźiełу ták wsławionego, że go
y do tąd Bulgarowie iáko mniemam nie zapomnieli; ták bowiem wiele
pod niemi zamkow opánowáł, że liczby oney zelatij, nie wiadomy Hi-
storiey wiáry by niedał. Z tey przezacney krwie wielowładny Pan
y Samodźierżcá, wßytkiey od Wschodniego Euxinu áż zá Kaspium
y Chwaleńskie morze ná połnoc rozćiągłey Ruśi początek Carow
Moskiewskich WLODZIMIERZ ábo WLADIMIR, przeniosł Sto-
licę Páńską Xiążęćia z Nowogrodá Wielkiego do Kiiowá; Pod Græ-
kámi Kaphę ábo Korsun Miasto potężnie obronne opánowawßy, Sio-
strę Cesárzow Græckich y z nią Krzest święty wźiął: Tego Corkę
Dobrogniwnę Monárße Polskiemu Kaźimierzowi Mnichē názwane-
mu za małżonkę dano: Z Syná Włodźimierzowego Páná ná Kiiowie
y cáłey Ruśi, Iarosław przodek Ich Mośći Xiążąt Ostroskich y Zá-
słáwskich. Widźiałem Hreborego y Dawidá y Włodźimierzá Mo-
nomacha názwiskiem Samoborcę Xiążę Czernihowskie: Ten Wa-
leczny y odważny Pan w Roku 1126. Genuenczykow Włochow, co
ná ten czás w Tawryce według Strykowskiego odźierżeli ná głowę
zraźił, á Kapheńskiego Wodzá ná poiedynku z koniá zsádźił y
związał; Láncuch złoty drogiemi kleynotami vpstrzony z pomie-
nionego Páná zdiawßy, ná wieczną pámiątkę potomnym wiekom
w Skarbnicy Ruskiey dochował, ták iż y do tąd Car Moskiewski
przy pierwßey swey inwestiturze y intronizacyey ten láncuh Bar-
may rzeczony ná ozdobę swoię y przodká W. X. Mośći wkłada.
Widźiałem ná niebie Domu Xiążęcego Danielá Romanowiczá Xią-
żęćiá Halickiego własnego Dźiedźicá Ruskiey Monarchiey od Opitą
postá Pápieskiego w Roku 1245. ná Krolestwo Ruskie Koronowáne-
go. Vpá-

go. Vpátrzyłem nátymże niebie Fedká Xiążęćia ná Ostrogu za
Swiádectwem Kromerowym Dźielnego y odważnego Páná. Tamże
BAZILEGO od ktorego Xiążęta ná dwa się domy rozdźielili
Ná Dom Xiążąt OSTROGSKICH y Xiążąt ZASLAW-
SKICH. Potomek Bázylego YWAN Waśilewicz ná głowę v Trem-
bowli poraźił Tátárow, żaden mu nie vmknął, dźiewięć Tyśięcy
więźniow náßych wolnośćią pożądáną vdarowáł, á innych pomi-
nawßy KONSTANTYN Xiąże Ostrogskie świeći iaśniey á
niżeli Xiężyc wpełnią Woiewodą Trockim Panem Wileńskim Het-
manem Wielkim Wielkiego Xięstwá Lith: zostawßy: Pamiętne rze-
ki, lásy krwią nieprzyiaćielską omyte, y pagorki ná mogiły tru-
pom Moskiewskim pod czás wtargnienia ich pod Orßą 40000. mie-
czem zniosł ten przezacny Bohatyr. Osobliwym sposobem iednák
Dom ich Mośći Xiążąt ZASLAWSKICH z odyak swoy od
początku y punktu Bazylego Fedorowiczá záczyna, po nim Xiążę Ie-
rzy, z ktorego X. IWAN, od ktorego X. Kosmas; od Kosmasa X. IA-
NVS, z Ianußá drugie X. IANVSIVS Woiewodá Wołyński Dźiad
W. X. M. á Ten Promień iasny z śiebie wydał Xiążęćia ALE-
XANDRA Woiewodę Kiiowskiego od Bogá náznáczonego Oycá
W. X. M. bello paceq; clarissimum Herculem, miedzy inßemi ie-
dnák Páńskiemi przymiotámi odważne O Iednośći świętey, zgo-
dźie miłey Katholickiey pieczołowánie dwoy osob świátłá y iasnośći;
sámym przybyćiem ná Sobor Lwowski Imieniem Iego Krolewskiey
Mośći przymnożył: w tey Xiążęcey powtorzoney Iasnośći dźiel-
ność świátłá vpatruiąc, ktora sobie z hołdowáłá wßytek Ruski kray
y Ia vniżony Bogomodlca W. X. M. iákoby do świátłá południowego
zapaloną, świecę przynoßę, nie żebym rozumiał iż się coś przyro-
dzoney świátłośći przyda, lecz że indictionis cuiusdam volun-
tarié susceptæ ratio zadáłá; ábym; temu Panu dań iáką oddał
ktory świátłem swoim owßeki panuie: A tać iest dań Opisanie biegu
słońcá y Xiężycá względem Kálendarzá, ktory miedzy Græckie-
go y Rzymskiego nábożeństwá Katholikámi táką ma rożnicę, iá-
kiey się y naprostßy domáca, przećię iednák sam tylko niebá y Obro-
tow Niebieskich y planet iednáko błądzących dobrze wiádomy rach-

mistrz

mistrz obiawić może, gdyż światłość ta tak iest vtaioná iák głęboko veritas in Democriti puteo demersa; *Mam zá to Iáśnie Oświecone Xiażę że iey nie odrzućiß, ále co czyni* stellis fixis atq; errantibus in Ortu & Occasu Heliaco Phæbus *pod protectia promieni iasnych Xiażęcych przyimieß, mowię z plutarchę*; Quale in cælo simulachrum suj Deus solem & lunam infixit talem in principum oculis eius exemplum est atq; lumen Princeps; *Słońcem y Xiężycem nie w zględem Herbu ále zodważnych y świátá godnych cnot y Wspániáłośći; W. X. M. Witam. A ieżeliby się iákie sowy puhacze y lelekowie nocni ná to Obiaśnienie nie przyiaznym lotem rzućili od świátłá domu W. X. M. polsnać mußa; zá czym* IEDNOSCI S. *nie odmienna świetność iako Iutrzenka powstáiacá vkaże, ludźiom lepak nie státecznym porywczym y krnabrnym* Terribilis vt castrostrum acies Ordinata *z Monástera Dermanskiego &c.*

W. X. M. P. M. M.

Vniżony sługá y Bogomodlca

O. IAN DUBOWICZ

Archimandryta Monástera Dermáńskiego.

KALENDARZ
Prawdziwy Cerkwi
CHRYSTVSOWEY
ROZDZIAL. I.
O Tych ktorzy Pisali o Kalendarzu.

KAżdy człowiek rozumē od Bogá obdarzony / mowi Aristoteles / *naturaliter ſcire deſiderat*, *z przyrodzenia*, prawi / *ſámego wßytko chce vmiec*, á máło co mnieyßy bedac od Anyołow / do ich przybytkow ſercem y zmyſłem wynioſłym podnoſi ſię.

Os homini ſublime dedit, cælumq; tueri,
Iuſſit & erectos ad ſydera tollere vultus,

áby ogladał niebioſá / dzieła palcow Boſkich / Księżyc y gwiazdy / ktore Tworca vfundował. Ale iáko ſerce ludzkie ieſt niewybádane ták y niebo wyſokie / á obroty iego trudne do poięcia ſą : *Proverb: 25.* vkazáł to ſnać on Káznodzieia zacny Krolewſki gdy w rozdziale 3. rzekł. *Wßytko ślicznie Bog vczynił, á świát* (ná ktory przednieyße ſą niebioſá / y obroty ich) *Diſputaciom Synom ludzkim podał.*

My ine

My insze opuściwszy vważenia o niebiosach/ o tych tylko ktore materyey teraznieyszey służą/ y do ználeźienia świąt dorocznych/ ktore mobilia názywámy / o obrotach słońcá y xiężycá / z ktorych ieden we dnie / á drugi w nocy pánuie / y ktorych biegow osobliwie postrzeżeniem kálendarz sporządzony iest / mowić będziemy: A iż trudne są do poięcia te náuki / tedy Autorow zácnych vczone pismá / ktoremi te nodos plusquam Gordios, Herculeos, rozwiązali / przytoczę.

Náprzod tedy co się sámeo imienia tycze: To roku sporządzenie Kálẽdarzem od pierwszeo miesiącow dniá osobliwie początkoweo roku Rzymianie názwáli. Grekowie iż kálend nie máią teste Suetonio (skąd Cesarz August ná nieiszczące się w długach zwykł był mawiać ad Calendas Græcas) w miásto tego od przednieyszego świętá zbáwienney Páschy/ Páschalia mianowáli. Ktorzy tedy wynalezcy ordynku biegow niebieskich/ kálendarzá zátym y roku sporządzenia? gdy się pytáią: Grekowie według zwykłych swoich básni Kádmusowi/ Królá Phœnickiego Agenora Synowi/ wiele wbiegłości Astronomiey przypisuią: pewná

Lib: Anti: hist. Iud. iednak co Jozeph Żyd nápisał. *Adam, po nim Set, á synowie iego Pátryárchowie gwiázdárskiey náuki y biegow niebieskich wiádomości dostąpili:* Oni rok ná miesięcy 12. nápierwey

Cap. 1. sporządźili. Moyses Deutoronomio wspomina

iuż mie-

iuż miesięcy iedynáśćie á w kśięgách paralipomenon wzmiánka się zá Dawidá Królá czyni miesięcy 12. 1. Paral. 27. Cożkolwiek iest. Jákoby Romulus piszą Historycy / miesięcy tylko 10. vstanowił/ zá Oziaszá Królá Judskiego/ mowi Carion / żył w lat przed Chrystusem Pánem 700. ále rok ná zachodźie y w pogáństwie dźielił/ y postrzeżoná zaráz tá máłość miesięcy. Bowiem Successor Romuli Numa Pompilius/ nád ktorego nábożnieyszego niebyło miedzy pierwszymi Krolmi Rzymskimi przydał Ianuarium y Februarium miesiące/ á iáko słowacy zowią Styczeń y Luty. Pierwszy od Bogá Jáná o dwu czelech pátrzącego ná koniec Ianus Bifrons. roku przeszłego / á ná początek przyszłego: Drugi przeto Februarius rzeczony iż w ten czas lud czyścił się (co znáczy februare) przez cáłe dni 12. y zá vmárłych odpoczynienie/ ognie y świece palono. Zwano y Lupercum tenże miesiąc/ iż we dniach onego/ igrzyská Luperći ofiárownicy Páná Lyceum zá Bogá chwálili / á pierwey martius Miesiąc był v nich nápierwszy / ktorego Romulus rodźicowi swoiemu Marsowi Bogowi (iáko on rozumiał od mátki swoiey Rhey Sylwiey Lupy powieść fałszywą wźiąwszy) poświęćił. Skąd Owidius Fastorum. o tym miesiącu. Lib: 3.

A te principium Romano ducimus anno,
Primus de patrio nomine mensis erit.

Zoro-

lib: 3. Zoroastrowi Krolowi Bactrianow Plinius daie dánk / iż był przednim máthemátikiem / y bádaczem biegow niebieskich: ten náypierwszy dniá ktore⁰ sie vrodził rosmiał sie / y mozg iego ták czerstwo rußał sie że włożona rekę ná ćiemie podnosił / co wszytko przyszłe iego vmieietność známionowało: Żył zá czásu Ninusá Babilon: Zoroastres. Po nim Hesiodus Poeta / á po Homerze w lat sto ná gorze Helikońskiey / sławny pogáński kápłan. Zamykaie tego Poety / iako Porphyrius świádczy / pismá / kálendarz vczyniony według biegu słońcá / y astrorũ discrimina, gwiazdmowie tych postrzeżenia ktore rożność vkázuie. Thales nastepuie ieden z siedmi medrcow wynalesca obrotow niebieskich / mowi Carion historik / ktory to Philosophus nápisawszy Grekom ná 360. dni rok rozdźielił / luboć pierwey 12. iuż miesiecy mieli / ále bieg słońca do księżycowego stosowali. Náprzod ten zácmienia planet / y punkty æquinoctiorum (to iest / nocorowni) opowiedźiał: náuczył sie tego od Egypcian / bowiem Egyptus y Alexandria miáłá wszelkich náuk szkoły / pisze Iustynus samych ksiąg w Alexandryskiey
lib: 11. Bibliothece 40000. chowano / ktore Aristoteles
Aristæus in vstanowił / y zbogáćił / wspániale Ptolomeus
cõment 70. przyozdobił / bowiem 200000. zacnych ze wszy-
Interp. tkiego świátá ksiąg w niey sie znaydowało: zgi-

nełá

nełá potym w owey wnetrzney woynie Pompeij y Iulij. Z tey to náuki fundamentu Oycowie ss. ná Soborze Niceńskim w dozor Páschy czas dáli Pátriárße Alexandriyskiemu: iáko y Leo 1. s. Pap. w liśćiech swoich niżey miánowanych około biegow słońcá y księżycá vczonych w Egypćie radźił sie: má to Baronius w Roku 453. Żył Thales olympiady 57. ták rzeczoney od miásta / miedzy Ossa á Olympia gorami w Grecyey / gdźie igrzyska piatego roku kwietniá miesiącá 21. dniá bywały. Lustrum od Rzymian ten czas á luendo, to iest od zápłacenia nazwany.

Milesius vczeń Thalesow niebá y źiemi okrąg lib: 3. cap:
nápisał / y sphærę ná to złożył / y 5. dni do roku 24.
słonecznego / przydał. Alexan. ab Alex. y Laerty / otym. Nieposledznieyszy był miedzy máthematykámi / Archimedes mieszczánin Syrakuski w Sicyliey: ten sztucznym á dźiwnym misterstwẽ vtworzył sphærę / w ktorey widźieć obroty niebieskie było dla przezroczystośći szklaney máteryey. Claudianus o nim:

Iura poli regnumq; Deorum
Ecce Syracusius transtulit arte senex.
Percurrit proprium metitus signifer annum
Et simulata nouo cynthia mense redit.

Żył od załozenia Rzymu wlat 500. y daley.
Nieposlednieyszy w tey náuce byli Bráchmani

Philo-

Philosophi Indyscy o ktorych Strabo. Do stárszego
lib: 5. ich Thyaneus Apollonius wierutny czarnoksiężnik
ná imie Iarcha / ná złotey stolicy siedzącego piel-
grzymowáł / áby o obrotach niebieskich wiado-
mośći zásiągł. O czym szerzey Boissardus Iacobus.

Toż y o Pythágoresie prawią: że Geometry-
ey od Chaldeow á vmieiętnośći o biegach niebie-
skich / y skutkach ich od Bráchmánow Indyskich
dostąpił / żył zá czasow Tulliusá Seruiusá Kro-
lá Rzymskiego.

Alexander ab Alex. li: 3. cap. 24. Pisali y drudzy o Kálendarzu Thebani / Per-
sowie / Egypcyanie / Ale miedzy wszytkiemi w
vmieiętnośći Astronomskiey zda się być náydo-
skonalszy Krol Sálomon / ktory wlana wszytkich
náuk mądrość w sobie miał / y też tey / iáko sam
Sapien. 7. wydaie świadectwo: Bog wszechmogący dał mi
tych rzeczy ktore są / prawdźiwą wiádomość: á-
bych wiedźiał dispositionem orbis terrarum, roz-
rządzenie okręgu źiemie / y mocy żywiołow / po-
czątek / dokończenie / y śrzodek czásow / vicissitudi-
num permutationes, & commutationes temporũ,
anni cursus, & stellarum dispositiones, przemian
odmiennośći / y odmiány czásow / rożne biegi / y
rozrządzenie gwiázd. Ale náuka ta iego Astro-
nomiey nas niedoszłá; snać Egypcianie / z ktorych
Krolem Pháráonem spowinowáćił się był / por-
wali ią. Jákoż niemámy ksiąg iego y ná odpędze-
nie du-

nie duchow nieczystych / á Iozeph historik pisze lib: Antiquit: Iudaic:
o nim / iż exorćismámi Dyabły wypędzał z ćiáł
ludzkich. Czyni Nicetas wzmiánkę Clauiculæ
Salomonis, ktorą názywa librum Salomonium: lib: 4.
tę Aaron magus v Manuela Komnena Cesárzá
Greckiego czytaiąc ćmę Dyabłow przywiodł /
ktorzy wnet pytali ná coby wezwani byli? ofiá-
ruiący się ochotnie ná posługę: niedoszły nas / z
drugimi iego / o źwierzętach y ich przyrodzeniu / y
medycyny / księgami. Opuśćiwszy innych do Iu-
liusá Cesarza Rzymskiego Astronomow y Ma-
thematikow przystępuie / y do ich Kálendarzá /
ktory iż zá pánowánia iego dokonczony od sławy
pierwszego Cesárzá Rzymskiego y Imię wźiął:
CALENDARIVM Iulij. y owszem ieden ro-
czny miesiąc quintilis przedtym / to iest / piąty ná
pámiątkę wiekuistą od niego / iż 12. dnia tego
miesiącá národźił się názwany iest / słowący li-
pcem go przezwali: vczynił podobnie y Augu-
stus Cesarz z miesiącem Sierpniem / bowiem we
dniach onego był koronowany gdyż pierwey
Sextilem mianowano.

O ktorym kálendárzu Iuliuszowym mowá ni-
żey obszernieysza / w rozdźiale 3. będźie. Ná tym
tedy kálendárzu zásadźiwszy się / Paschal skłádá-
li ludźie vczeni: wspomina Cesar Baronius
temi słowy: S. Hipoliti Episcopi eruditione cla- In Annotat: martyrologij ad 22.
rissimi

Auguſti di- riſsimi (qui ſub Alexādro Imperatore Martyrij pal-
sm. mam accepit) antiquum marmoreum ſimula-
chrum ſolo inſidens, in quo circumcirca Græcis
literis inſcripti ſunt cycli paſchales annorum 16.
quod inde Romam delatum, poſitum eſt in Vati-
cana Bibliotheca. Dźiało ſie przed Soborem Ni-
cenſkim wlat ſto. Był ten Hipolit Metropolita
Arabiey/ Cálixt Papież przy ſobie go iáko mądre-
go zábáwił/ y Biſkupem Portueńſkim vczynił/
piſał wiele kśiąg o dogmatach Chrześciańſkich/
o cyklach álbo okręgu Paſchalnym/ poginęły
wſzytkie/ tylko oná ktora ieſt o Antychryśćie/ y
o ſądźie ſtraſznym/ zoſtáłá.

Roku Pańſkie° 420. Theophilus Alexandrinus
Epiſcopus złożył Páſchał ná lat 100. dla święce-
cenia dniá wielkonocnego/ ktory Ceſárzowi The-
odozyuſzowi oddał; zá wielki podarek s. Pan
przyiął/ y miedzy inſze ſwe ſkárby policzył. Wſpo-
Epiſt. 62. mina go Leo 1. Pap. y Baronius w Roku 453.
64. 68. y Æmulus to był s. Chryſoſtoma zá co przy śmier-
69. ći pokutował/ záſłużony Kośćiołowi dobrze/ o-
procz tego iednego niſi. Podobnym temu kſztał-
tem F. Valerius Martianus Ceſarz zá wielkiego
Leoná Pap: vczynił; gdy Proterium Epiſcopum
Alexandrinum námowił áby czas właſny świętu
Wielkonocnemu vpátrzył/ y do ſpolnego roz-
rożnionych obchodzenia przywiodł.

Caſi-

Caſsiodorus Aurelius ná świećie zacny/ w Zá-
konnym pożyćiu chwalebnieyſzy/ w klaſztorze
Kálábriyſkim ſtoletni ſtárzec á nabozny/ w Rhe-
toryce/ Dialektice/ Muzyce/ Geometryey ná-
uczony/ y w Aſtronomiey nie w oney wieſzcz-
biarſkiey/ y praktyckiey/ ále tey/ ktora biegi tyl-
ko niebieſkie poznawa/ á do nábożeńſtwá y pi-
ſma ſłużą: godźinnik ſłoneczny y wodny wy-
nalazł. Oſobliwie nápiſał Paſchal o święce-
niu wielkiey nocy. Baronius o nim w Roku 562.
Ten Caſsiodorus Dyonizego nieiákiego náz wá- *de Diuinis*
nego EXIGVVS rodem Tátárzyná wyſoce *nom: lect:*
vczonego y świątobliwego/ ktory Grecki ięzyk *cap. 23.*
rozumiał ták dobrze iáko y Láćinſki/ wſpomi-
na. Ten tedy Exiguus w lat kilkadźieſiąt przed
Káſſiodorem Paſchal ná lat 95. złożył/ y látá
nie po Conſulach/ ábo Indyktách począł racho-
wać/ ále po Chryſtuſowym národzeniu. A ieſt
Indikt álbo Indictio rodzáy dani álbo cynſzu/
ktory od Kśiążąt/ Krolow/ narodom opowia-
dá ſię: Indictiones potym nazwane czas piętna-
ſtu lat zupełnych. Cyclus ten Indictionis od Rzy-
mian od Serwiuſa Tulliuſa ſzoſte° Rzyſkie° Kro-
lá wynaleźiony/ á on nápierwſzy cynſz z goſpodá-
rzow vchwalił przez trzy luſtra po ſobie biegą-
ce/ iż ze wſzytkie° świátá poty Rzymſkiey Rze-
czypoſpolitey podáczki płacono. A iákoby pri-

mo

mo lustro, to iest/ przez lat. 5. pisze Spangierbius (Auctor pożyty przed stẽ lat) mieli złoto/ srzebro/ y insze drogie rzeczy ná przymnożenie skarbu Rzeczyposp: płáćić. Przez drugie Lustrũ miedź/ mosiądz/ y drugie metálla ná wylanie báłwánow / y ná słupy/ dla pámiątki mężow silnych/ dźielnych. Przez trzećie zaś/ żelazo ná potrzebę woienną/ dáwano. Liczono tym sposobem látá do Konstantyna Cesarza wielkiego/ ktory Roku P. 313. przed dniẽ osmym Calendas Septẽbris zwyćiężywszy Maxencyusá Cesárzá wiárę przyiął Chrześćiánską/ y Indikt pomieniony lat piętnastu cyklu odnowił zacząwszy iuż od swoiego liczyć zwyćięstwá; y iákoby od początkow wolnośći Chrześćiáńskiey/ á powagą Soboru Niceskiego po zniesieniu Olympiad/ y inney liczby zwykłey / stwierdźił. Te podáczki w iesieni zbieráno dla łátwieyszey sposobnośći z Dostatkow Zyżnośći z pol zięty. Potrzebnie tę Indykty przypõniały się/ gdyż częsta ich in Bullis Pontificum , y concilijs ss. Patrũ wzmianka. Ruś od Grekow wźiąwszy y teraz ieszcze się ich trzyma/ iákoż wszędźie w stárych práwach W. X. Lit. czásy y dáty listow Indiktami naznáczone/ y w kśięgach Cerkiewnych/ y potąd vżywanie ich iest.

Z Pomienionych náuką bierz łáskáwy czy-

telniku

telniku o Ruskiey Páschaliey / álbo Tablicy ná odpráwowánie wielkiego dniá Alphabetem Ruskich liter ná lat 532. złożoney/ á po wyśćiu lat onych znowu áby się wracáłá ná swoie mieysce. Niepewna mowię to iest/ choć ią Wasil Suráski/ fol. 37. Tradicyą być od sámych Apostołow podaną ná domysł vznawa/ á ná Soborze Niceńskim iákoby od Oycow ss. przyiętą y stwierdzoną. Niepewna mowię: bo ná cożby ná 95. lat Exiguus, á ná sto Theophilus/ Páschalyą skłádali/ iesliby iuż ná Niceńskim Synodźie vchwaloną byłá tá tablica/ y iesliby z Soboru Niceńskiego wieczyśćie zawárta/ czemuż dozor Páschy/ ná tymże Soborze Pátryársie Alexandriyskiemu zlecony? Po trzećie o literach Słowieńskich áni słycháć ná pomienionym Soborze/ áż one w lat potym 500. y kilkadźiesiąt skłádał Cyryllus/ y Methodius/ Doktorowie Słáwáńscy. A luboby y Ieronim ś. z národu Słáwáńskiego Dalmata Strydończyk wynalazł Azbukę Słáwáńską/ iáko Bielski pisze/ tedy y to się iuż po Soborze Niceńskim dźiało. Iákoż tedy według tey Azbuki miáłá być Niceńska Páschalia pięćisetnic lat / Greckie zas Alphabetum mnieysze iest / á tylko z liter 24. niemogła tedy ták dáleko z Ruską z liter 30. y kilku złożoną Azbuką álbo Alphabe-

wielka noc Ruś wielkim dniem zowie wielka noc.

 phabe-

phabetem pociągiwać / y porownywać ſię.

ROZDZIAL. II.

O Roku Słonecznym y Mieśięcznym.

WJeczność ieſt nie odmienna w ſobie/ nullaque viciſsitudine obumbratur. Czás záś mobilis quædam mutatio eſt, ac menſura motus fluens ex primo mobili, to ieſt/ iáko słowacy mowią: Dwiżyma ieſt nieiákaś odmiana/ y miará ruſzania ſię płynąca z pierwſzego niebá. O nim quæſtyą trudną być ſobie zadáwa Auguſtyn. Quid ergo eſt tempus? ſi nemo ex me quærat, ſcio: ſi quærenti explicare velim, neſcio. Ariſtoteles á toli ony nam opiſał: Tempus eſt numerus motus, ſecundum prius & poſterius. To ſię ták obiaśnia: wſzelka rzecz ná świećie idźie y przemiia pod obrotem niebá. Czas złożony ieſt z minut z ktorych godźiny á z godźin dni. Dźień przyrodzony álbo Ciuilis zamyka w ſobie godźin 24. to ieſt / dniá y nocy czas / y nic inſzego nie ieſt/ iednō obrot dźieśiątego niebá ktorym ſię raz w koło obraca / á dwudźieſta czwarta część tego w kołowrotu ieſt godźina iedná. Albo wſzytkich podźiałow czáſowych/ to ieſt/ dniá y nocy/

lib: cõfeß. 11. cap. 4
Lib: 4. de natur: c 11.

nocy/ roku / mieśięcy / y tego dni/ wſchodu/ záchodu / y ſámych godźin po biegu słonecznym dochodźimy: Jednak ten bieg nieidźie z włáſney słońcá natury/ ále go bierze niebo słoneczne od dźieśiątego kołá/ ktore rouolucyą ſwoią zá ſobą słońce porywa / y co raz w rowny cyrkuł obnośi w koło źiemie zá godźin 24. A gdy by słońce nam dźien ſwym włáſnym obrotem czynić miało/ iuż ná ten czas tylko ieden dźień z nocą przez rok cały mielibyſmy : bo słońce po woli idąc / bawiłoby ſię ná náſzym Horyzonćie całe ſześć mieśięcy/ y trzy godźiny / á ná pod źiemnym tákże wiele. Dźień Poganie od wſchodu słońcá zaczynali/ Żydźi od wieczorá do wieczorá/ Chrześćiánie od połnocy do drugiey połnocy. Dźień Artificyalny od wſchodu do zachodu ; Punkt albo Quadrans ieſt 4^{a}. część goźiny: Minutum ieſt 60^{a}. część godźiny: ſecunda minuta ieſt 60^{a} część pierwſzey minuty ꝛc. przyznawaią y ſchyſmatycy w ſwoim kálendárzu te drobne minuty.

Tak Melecius Pátryarcha (o ktorych niżey będźie mowa) á zowie iáko liſt iego przetłumaczono / y w Oſtrogu w druk roku 1598. podano ſtihleiami/ leptami/ y nieśiekomymi/ to ieſt quadranſámi/ minutami pierſzemi y wtoremi. Połuſtáwiec záś/ albo Ruſki Brewiarz/ w Oſtrogu Anno.

Anno. 1598. drukowany dzieli godzinę ná toczki / mehnonenya / to iest ná punkta / ná ictū oculi, albo ná moment / ktore iest 10ᵃ. część punktu / ná Vncią / ná atomum, á daley iuż niedziela / przetoż atomū názywáią niesiekome / quod sectionem non recipit. Zydzi godzinę ná 1080. części dzielą / á wkáżdey części iescze
1 Cor: 15. 76. ták drobnych iáko oculi ictus, ktore Paweł ś. wspomina: owo zgołá ziednostaynego rozumienia ludzi wiar rozmaitych / y narodow / pokazuie się słuszne á potrzebne godziny rozdzielenie ná ták wiele części / bowiem kto bene diuidit bene docet, dla vpatrowaniá biegu słońcá / y księżyca / záczym y Kálendarzá prawdziwego.

Ze dniow Septimana / to iest / tydzień złożony (rzeczony od Zydow Sabbatum) iest czás siedmi dni / ktore Zydzi pierwszym / drugim / 3. 4. 5. y szostym Sábbáti nazywáią. Pogánie od planet 7. Solis, Lunæ, Martis, Mercurij, Iouis, Veneris, y Saturn[i], ná czwartym / pierwszym / piątym / 2. 6. 3. y siodmym niebiosach położonych: ktorych położenie y ordinek tym iest opisany wierszem. Cynthia, Mercurius, Venus, & Sol, Mars, Ioue, Satur. Apostolskim zas podániem pierwszy Sábbáti dla zmartwychwstánia P. Chrystusowego Páńskim názwany / á ták ktory v Zydow pierwszy Sábbáti / ten v Pogán dzień

słońcá / á v Chrześcian Dominicus.

Z tegodniow / álbo hebdomad / rok się skłádá / ktory w Arkadiey narodowie dzielili ná 3. miesiące / Egypciánie ná 4. Grekowie ná 6. Lawińscy włoszy ná 13. v Chrześcian / y wszytkich narodow teraz ná 12. miesięcy dzielą: A iest rok dwoiaki / słoneczny y księżycowy. O słonecznym wprzod mowmy. Astronomicus ieden / drugi Ciuilis. Roku Astronomskiego bieg kiedy słońce / od iednego punktu Zodiaku / iáko náprzykład od początku znáku báraná / kiedy go słońce / doroczny swoy obrot odprawiwszy / kołem swoim dotyka pod nim bieżące / y náprzod weń wstępuie / y do tegoż się wraca. Copernicus od niego poczyna iáko od pewnego y vtwierdzonego początku / á iest Zodiacus álbo signifer okrąg máiący w sobie 12. znákow niebieskich / ktorym te imioná Astronomowie dáli / á wtych dwoch wierszach záwarli.

Sunt aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo,
Libraq;, scorpius, arcitenens, caper, amphora pisces.

♈	♉	♊	♋	♌	♍
Skop /	Byk /	Bliźniętá /	Rak	Lew /	Pánna.
♎	♏	♐	♑	♒	♓
Waga /	Niedźwiadek	Strzelec /	Kożorożec /	Wodnik /	Ryby.

A po Polsku znaki ich, ktore w Minucyach kładą, te są.

Zodiacus iest słowo Greckie á Zoor co zwierz tłumaczy się po Polsku / wymyślony ten circul

cul od Aſtronomow/ oſobliwie dla biegu planet ktore pod nim poſtępuią. Rok Ciuilis z Aſtronomſkiego wźięty / od ktorego też w rownaniu zawiſł / z ſamych tylko dni złożony / poniechawſzy minut ſubtelnośći / ktory to rok dwoiáki ieſt: poſpolity dni 365. y biſextilis iednym więcey dniem / rzeczony ták iż dwa razy w tym roku mowi ſię ſexto calendas dnia 24. y 25. Lutego. Skąd też y intercalaris, to ieſt/ iż Lutego mieśiąca dźień ieden intercaletur, przydáie ſię / po Polſku przeto Przybyſzowym nazwany/ y przeſtępny względem litery Dominicalney.

Rok Mieśięczny ſkłáda ſię z biegow kśiężycow: á ieſt też dwoiáki / Aſtronomicus & ciuilis álbo vulgaris. Aſtronomicus znowu ná Verũ y mediũ dźieli ſię/ lecz ver9 álbo práwdźiwy bárzo ieſt nierowny/ á do ſámych Aſtronomow należy/ przetoż od náſzego traktatu ieſt dáleki. Medius álbo śrzedni że ieſt rowny / náſzemu służy przedśięwźięćiu. A ten znowu ieſt dwoiáki/ dźieli ſię bowiem ná poſpolity záwieráiący w ſobie kśiężycow 12. w ktorych dni 354. godźin 8. minut 48. ſecund. 38. Drugi Emboliſmicus (intercalaris & inſititius tenże rzeczony) mieśięcy 13. álbo dni 383. godźin 25. minut 32. ſecund 41. á káżdy bieg Lunationis álbo kśięży-

ca má dni 29. godźin 12. á poł kśiężyca dni 14. godźin 18. minut 22. Quadra iedna dni 7. godźin 9. minut 11. ſecunde 1.

Rok Ciuilis/ álbo Politicki/ w całych dniách záleży. Wiedz tedy iż nowy mieśiąc kośćielny/ nienaſtaie według ráchunkow ſubtelnych / áni idźie z Almanáchow z ktorych minucye ſkłádaią/ ále z cyklow miernorownych / ktore nowia podaią poźniey.

Spytaſz. Iáko w iednym roku mogą być 13. Lunationes, gdyż rok tylko ze dni 365. złożony/ á kśiężycom 13. uczynią 384. dni/ álbo przynamniey 383. dni. Odpowiadã. Ponieważ Lunationes, tym mieśiącom przypiſuią ſię w ktorych ſię kończą według owego wierſzyku. In quo completur menſi lunatio detur: á ták wſzelka lunatio w mieśiącu Grudniu zaczęta / á ſkończona ktoregokolwiek dniá Stycznia by też y pierwſzego przypiſana Styczniowi/ y rzeczą roku wſzytkiego pierwſza ma być. Może tedy być że w niektorych lećiech po pierwſzey lunaciey tákowey zoſtaną ieſzcze 12. cáłe Lunationes, to ieſt / dni 354. nim do lunacyey pierwſzey drugiego naſtępuiącego roku przyidźiemy / gdy tedy to ſię przytráfia/ bywaią 13. Lunationes, w tym roku kśiężycowym ; y Emboliſmicus názywa ſię.

Spytaſz powtore wiele razy rok Emboliſmicus

przypáda in cyclo 19. Nazywa ſię ten cyclus iá-
koby circulus Xiężycá dziewiętnaſtoroczny/ á licz-
bá złota/ przeto/ iż ſtárzy Chaldæi, te litery zło-
tem piſali. Odpowiadam. Siedm kroć tylko/
to ieſt/ w roku trzećim/ ßoſtym/ 9. 11. 14. 17.
y dziewiętnaſtym: iż ze dni onych iedynaſtu/
ktore w káżdym roku po odpráwieniu lunaciy
álbo kśiężycow 12. zoſtáią/ po trzech lećiech by-
wáią 33. z ktorych 30. ſłużą trzynaſtey lunaciey/
álbo Emboliſmicæ; pozoſtáłe zas dni trzy/ trze-
ćiego roku przyłączone potym dniom po 3. kroć
11. w roku 4. 5. 6. poſtánowią 36. dni/ z kto-
rey 30. oddawáne bywáią lunacyey trzynaſtey
álbo Emboliſmicæ ßoſtego roku/ á ießcze ßeść
dni náto ſą/ te tedy z pozoſtáłemi po 3. kroć
iedynaſtu dniami w roku Siodmym/ 8. y 9. v-
czynią 39. dni/ z ktorych 30. lunacyą trzynaſtą
álbo Emboliſmicam ſpełniáią roku dziewiąte-
go. Drugie zas 9. dni zbywáiące z dwá rázy
iedenaſtą dni/ to ieſt/ w roku 10. y 11. dni czy-
nią 3ʒ. day z nich 30. trzynaſtey lunaciey/ zoſta-
nie ieden dźień/ przyłożże ony/ do trzy kroć 11.
dni náſtępuiących w roku dwunaſtym/ 13 y 14.
ſtanie 32. dni. Z ktorych 30. obroć ná lunacyą.
13. Emboliſmicã álbo przybyßową roku czter-
naſtego/ á pozoſtáłe 4. dni ze dniámi po 3.
kroć 11. w roku 15. 16. y śiedmnaſtym nápeł-
nią 37.

nią 37. dni: Day z nich dni 30. przybyßowemu
kśiężycu śiedmnaſtemu/ á śiedm zbywáiące
dni przyłoż do po dwa kroć iedenáſtu dni do
roku 18. y 19. ná lunacyą trzynáſtą Emboli-
ſmicką álbo przybyßową roku dziewiętnaſtego
á oſtatniego/ y będźie dni 29. Gdźie vważ ie-
dwa z tych 7. lunaciy Emboliſmickich/ álbo
kśiężycow przybyßowych ma być 29. dni/
gdyż inße wßytkie po 30. dni á to dla tego iż ie-
naczeyby ſię niewrócíły nowia po 19. lećiech
biegu słońcá do tychże dni/ áleby dniem ie-
dnym pozniey. Spytaß/ ſkąd mam wiedźieć
że rok bieżący ieſt Emboliſmicus, álbo poſpo-
lity? Odpowiadam. Kiedykolwiek pierwßa
lunacya iákiego roku terminuie/ kończy ſię w
iedynaſtu pierwßych dniach miesiąca Stycz-
nia/ rok ten koniecznie ieſt Emboliſmicus, ábo-
wiem onego roku aż do końca grudnia mieśią-
ca dni 354. ießcze zoſtaną/ w ktorych dniach
ſpełna dwunaſtu kśiężycow liczbá záwartá.

Spytaß. Ktora z Lunaciy 13. roku Emboli-
ſmickiego ma być rzeczona Emboliſmica álbo
przybyßowa? Odpowiadam.
Kiedy w iednym mieśiącu (rozumiem słońcá
biegu) ciuili, kśiężyc. 2. razy kończy ſię/ ábo 2.
luny znayduią ſię/ iedna z nich przybyßowa
będźie/ áni w liczbie mieśięcy polityckich poli-

 czoné/

czoná / áni imieniem ktorego miesiącá ozdo-
biona / oná bowiem ná dwa miesiące nierozry-
wá śię iáko drugie / ále w iednym y tymże
miesiącu záczyná y kończy śię. Ták Chrześciá-
nie látá liczą y Embolismy.

Żydźi ináczey śię niespráwuią iedno przez bieg
księżycá / y świętá swoie wszytkie záchowuią.
A iż księżyc káżdy ma dni 29. y godźin 12. tedy
ieden vnich bywa miesiąc politicè 29. dni / á
drugi 30. dni / y nieodmiennie tey alternatij /
trzymáią śię. Záczynáią rok oni ile należy do
porachunku świát (bowiem od stworzenia
świátá w Tisri księżycu początek kłádą) od
miesiącá / ktory ná bliższy iest / porownániu
dnia z nocą ná wiosnę / á pospolićie częśc náßze
Mieśiąc. márcá / y kwietniá miesiący zaymuie. Jest zás
pierwszy ten v nich miesiąc / ktorego dźień czter-
násty ná sámo Æquinoctiũ przypádá / álbo więc
po porownániu dniá z nocą zaráz bywa: Ták
lib: 8. c. 13. Antiq. Iuda. lib:7. c. 29. Jozeph / Philo Historicy Zydowscy náuczáią /
iáko otym ßerzey v Euzebiußá czytámy. Dokłádá
Jozeph / tedy v Zydow porownánie pomienione
ma być / kiedy w báráná słońce w stępuie / co
we dniach márcá miesiącá dnia 21. osobliwie
v Chrześcian zwykło bywáć. Nocorownia zás
iesienna Sptembris 21. Obudwoch czás wyrá-
żony owym distichem.

Festo

Festo Matthæi nox est æquata diei.
Vere nouo faciet mox Benedictus idem.

Rzekłem we dniach Martij, gdyż Astronomicè
przynámniey dwa dni ma wźiąć æquinoctium.
Co zás należy przybyßu? ná trzeći rok słone-
cznego biegu odpráwuią y oni / ná końcu roku
przed Nisanem mieśiącem po ostátnim mieśiącu
roku / zową ten przybyß veodor, to iest / dru-
gim odorem mieśiącem.

Spytaß zá tą occazyą roku słonecznego / kto-
ryż teraz bieży od stworzenia świátá rok?

Odpowiadam potrzebne iest to pytánie / y
tu należy / gdyż częsta w Greckim kálendárzu
zmianka tego. Rozni roznie ile vczonych w pi-
śmie y biegłych tyle rozności y mniemania / á
iáko mowią Quot capita tot sensus: ináczey Gre-
kowie / Ruś / ináczey Kośćioł Rzymski. Gre-
kowie rok ten 1643. od národzenia Páńskiego /
od stworzenia świátá liczą 7151. Eusebius.
6844. Genebrardus 5732. Orosius w ks. 7.
kłádźie 6844. iáko y Eusebius. Boronius
wspomina te rożnośći w Roku Páńskim pierw-
szym. Josephus Zyd. 5745. Dionysius Exigu-
us 5847. Alphonsus 8638. Latos iáko zwykł
z ludźmi się niezgadzać liczył. 6223. Reinhol-
dus y teraznieysi Mathemátici 5605. według
Bibliey nazwáney Vulgaty bieży ten rok. 5665.

Zydźi

Zydzi niedaleko odstępuią Rzymskiego rachunku licząc od stworzenia 5403. á według Talmutistow we wtorey traslatiey y 70. tłumaczow znayduie się komput lat 6985. Egypcyanie świát stworzony być od wiekow wielu náuczali / gdyż swoiey Astronomiey początki od sta tysięcy lat y daley kładli. Ták o nich Augustyn s. y Cycero. Pogan tu opuszczam zdánia ktorzy świátłem wiáry nie są obdarzeni. Czemu zás táka rożnosć y niezgoda ksiąg Greckich z Łácinskimi / y Zydowskiemi? Ná pytanie to/ sam Augustyn sobie zadáne płáci / y powiáda: Iż 70. Tłumáczow ktorzy przekładali Biblią ná Grecki iezyk bez pochyby nápisali byli według ksiąg Zydowskich/ ále to odmienił ten ktory napierwey z Bibliotheki Ptołomeusa przepisał Philadelpha; bo ten pisarz boiący się áby Pogánie nie rozumieli gdy by czytáli / iż ieden człowiek żył 900 lat/ przetoż ták vdáwał/ iż onego czásu krotcey látá liczono/ mierzono / ich 10. lat mogło rok ieden nasz vczynić. Co żeby się tym snadniey do wierzenia zdało / przydáwał ieszcze do onych lat po stu lat/ y stąd vrosła tá odmianá w księgach Greckich/ iednák w Zydowskich /(ná ktore pilno pogladać w tym y polegać trzebá) y w Łácinskich prawdziwa liczba lat zostałá/ ktorey się Kościoł Rzymski dzierży: A tym sposobem

lib. de ciuit:
D. 18 c. 40.
De natur.
Deor.
De ciuit.
Dei lib: 5.
c. 13.

bem Augustyn Swięty komput czyni.

Wiek Pierwszy Od Adámá do potopu 1656. lat/ dni tylko do nich 6. przydáie Genebrardus, y niemasz v Rzymian trudnośći. Grekowie 70. tłumáczow dzierżący się 600. lat przydaią / ále ich zwiedli exemplárze omylne Greckie.

Wiek 2. do národzenia Abráhámá trwał od potopu lat 322. Bo choćiaż z tychże ksiąg Zydowskich y Łácinskich liczymy tylko 292. ále tám opuszczono rod Kainánow / ktory przydáli 70. tłumáczow / y Łukasz s. stwierdził / przetoż lat 30. przydáć się máią / przez ktore żył Kainán/ á y tu też v Grekow błąd/ gdy do każdego wieku po stu lat przydaią/ lecz Łácinski z Zydowskim zgodny.

Wiek Trzeći przytrudnieyszy do porachowánia/ iednak tá nápewnieysza liczbá od Abráhámá do Dawidá/ trwał przez lat 941. bowiem od Abráhámá do dánia áż zakonu było lat 501. á odtąd do początku krolestwá Dawidowego 436. czego łátwiey z ksiąg. 3. roz. 6. doydźiesz.

Wiek Czwarty. Do zburzenia Ieruzalē przez Chaldeow/ trwał 484. lat: á to się porachować może z ksiąg krolewskich / przydawszy niektore z ksiąg 2. paralip. rozd: 12. y 22.

3. Reg. 2.
wier. 11. 12.
4. Reg. 8.

Wiek 5. Do Christusá P. nátrudnieyszy do po

ráchos

ráchowánia/ zda ſię iednák/ że trwał około 600. máło co może mniey/ álbo więcey lat: A ták wßytkie wieki złączywßy lat vczyni 3989. iednak poſpolite mniemanie ieſt / że 4000. roku národźił ſię Chryſtus P. wczy ktho chce mieć ßerßą wiádomość niech Chronologow Genebrardá y drugich czyta.

Spytaß iáko mámy poznawáć dni w kálendárzu przez Nonas, Idus, y Calendas. náznaczone? czytaiąć o tỹ częſto in Tomis conciliorũ, y w kśięgach Oycow ſś. y pogáńſkich Hiſtorikow.

Odpowiádam. Nápierwey co należy nonas, Idus z tych poznáway wierßow:

Maius ſex nonas, October, Iulius, & Mars
Quatuor at reliqui: tenet Idus quilibet octo.

to ieſt/ mieśiące Márzec/ May/ Lipiec/ Paźdźiernik máią po 6. nonas, á drugie tylko po cztery. Idus záś wßytkie nie biorą więcey nád dni 8. podobnie iáko pridie nonas, nonis ipſis, 6. álbo 4. ták y tu 8. dni ſpełniaiąc. A ieſt Idus wźięte słowo z ięzyká Hetruſkiego / w ktorym iduare toż znáczy/ co y dźielić/ iákoby Idus w poł mieśiąc dźielił. Do poznánia záś Kalend te ſą wierße potrzebne.

TraDita QuanDo ReFers SeDulo Reputato SoDalem
RuFus TarDe SeDet SeDulus SoDalitia TonDet:

Te 12. słowek mieśiącom 12. ſłużą / Tradita Ianuario, Quando Februario, trzecia Martio &c. w káżdy tedy słowku te pierwße ſyllaby poſtrzegay o drugie nic niedbaiąc / á znáydźieß czego chceß/ pierwßa litera pierwßey ſyllaby/ ktora ieſt w porządku Alphabetu? tedy tę y liczbę kálend vkazuie: Jáko náprzykład in Tradita T. dźiewiętnaſta ieſt w liczbie/ tedy 19. ma kálend Styczeń. Podobnie y drugie ráchuy dictiones. A wtorey ſyllaby w słowku káżdym pierwßa literá znáczy nonas, á że in Tradita, D. ieſt czwarta w porządku Alphabeti litera/ tedy Ianuarius ma 4. nonas. Refers słowko ſłuży Márcowi / á iż R. litera 17[a] tedy śiedmnaśćie ma kálẽd márzec; á drugiey ſyllaby pierwßa literá F. ieſt w Alphabećie ßoſta/ tedy nonas 6. ma márzec.

Vważ dźień pierwßy mieśiącá kálendami názywa ſię: Po nich nonæ, pridie, nonis ipſis. Tákże Idus, pridie Idus, Idibus ipſis. Toż Calendæ naſtępuią: Zaczynaiące ſię Calendæ w Styczniu Lutemu ſłużą/ á w lutym/ Márcowi mieśiącowi przypiſuią ſię/ tákże y o drugich. Dla łátwieyßey pámięći wiele mieśiąc káżdy ma dni/ miey te wierße:

Triginta Aprilis, Iunius, Septemq; Nouemq;,
Vno plus alij: viginti Februus octo.

Spytaß ießcze. ktorego dnia mieśiącá w chodźi słońce przez cáły rok w znáki niebieſkie.

Odpowiadam náukę bierz z tych wierszow.

Inclyta Laus Iustis Impéditur Hæresis Horret,
Garrula Grex Gratus Faustos Gratulatur Honores.

Pierwsze słowko Inclita Ianuario, Laus Februario &c. służą. Ták siła odeymi vnitates z trzydziestu iák w liczbie Alphabeti daleko stoi pierwsza litera. Náprzykład chcesz wiedzieć/ ktorego dniá maiá miesiacá słońce wstepuie w bliźnieta / vpátruy w wierszach piatego słowká / to iest / Hæresis, pierwsza iego litere licz H. w alphabećie / znáydziesz osma / wyrzuć tedy 8. z 30. zostana 22. maiá tedy dwudziestego wtorego dniá/ słońce wstepuie w bliźnieta / tákże y drugich podobny rachunek.

ROZDZIAL. III.

O stározákonney Pásce / y o czaśie świecenia Páschy Nowozákonney.

PAschá po Żydowsku Pésach w káśnie z chaldeyskiego wziete iezyká (po Grecku τό πάσχα) Jeronim czyta Pháze, znáczy transilire, to iest/ przeskakuiac iść : Ták bowiem Anyoł Páński chodzac po Egypćie przeskákiwał miiaiac domy Żydowskie niezábiiaiac w nich pierworodnych. To sie dá-

śe wi-

śe widźieć z rozdźiału Exod. 12. wierszu 11. mowi Bog: Bo iest Pháze / y dáie przyczynę:
Przeyde przez ziemie Egypská &c. Nazianzen/ Serm: de
Augustin / Jeronim/ gdy náuczaia że primarió Pascha In Ioan.
Páschá nieznáczy ofiárowánie báranká / áni
prześćie ludźi przez Morze czerwone do ziemi
obiecáney. Jozeph potwierdza náuczaiac że Antiquit.
Transcensionem, to iest/ przestapienie znáczy. Iud: lib.
Wszakże iednák to słowko szerzey biorac do
wszytkiego tego troyga tłumáczenia bierze sie.
A iáko Páschę Żydźi odpráwowáli ná pamiatke pomienionych / ták y v Chrześcián Anyoł zábiiaiacy Egypciány / to iest / grzech/ piekło/ Chrystus iest / tenże y báranek ofiárowány. Przeście przez morze czerwone znáczy przeście ludu przez wody Chrztu ś. y dla tego pospolićie przedtym ná wielka noc chrzczono Catechumenow: Jch świety dźień figurował nász wielki dźień Páschy / názywa sie Páschá y wielka noca/ dla zmártwych wstania w nocy Páń-
skiego Ták w stárym zakonie názwáná noc tá Exo: 12.
godná záchowánia Pánu. Ruś wielkim dniem
zowie biorac fundament z Ewangelisty Janá/ cap. 17.
y Soboru Ancyrańskiego/ gdźie Oycowie śś. can. 5.
mowia: Podobało sie aż do wielkiego dniá.
Seuerinus Binus tłumáczy / to iest / do Páschy/ Tom.1 cõc:
ktorego dniá gdy Pan wstaiac nam żywot ná-

 prawił/

prawił / ná pamiątkę náwiętszego dobrodźieystwá tego dniá vczynione od Oycow tego Soboru słusznie wielkim dniem názwany. Dla tey Páschy odpráwowánia Bog wszechmogący czás náznaczył / do Moyzeszá mowiący: Ten miesiąc wam początkiem miesiącow będźie pierwszym miedzy miesiącami roku. Támże niżey w tychże w torych księg. Moyzeszowych / roz. 12. wierß 18. Pierwszego miesiącá czternáste go dnia ku wieczoru / będźiećie ieść przasniki áż do dniá 21. tegoż miesiącá ku wieczoru: W Trzećich księg. Moyzeszowych / roz. 23. Miesiącá pierwszego czternastego dnia ku wieczoru Pháze Páńskie iest. etc. Toż y w księg. 4. rozd. 28. Exo:ca: 12.

Teraz w nowym zakonie lubo Cerkiew Boża niepodlega ceremoniam stárÿ / przeto iż przez śmierć / y zmártwych wstánie Chrystusowe zniesione / wszákże to ieszcze zachowuie / iż wielkanoc Chrześćiáńská / ktorey byłá figurá Żydowska / niemá czasu y mieysca iednego / ále pod czás rychley / pod czás poźniey / przypada: y tego postrzega czego Żydowie / to iest / porownánia dniá znocą / y księżyca pierwszego dniá czternastego / á to dla taiemnicy zmártwych wstánia P. żeby figura rzecz sámą vprzedźiłá: W tym się iednák z Żydámi niezgadza / iż wielkanoc náżánie sámego czternastego dniá pierwszego

wszego miesiącá / ále w niedźiele po niey bywáć zwykłá. Nim stánęła Soborem Wselenskim decisia o zgodnym Páschy celebrowaniu roznie święćili wielką noc Chrześćiánie: w Azyey wiele Episkopow z Żydami pospolu odprawowali iáko wspominaią / Eusebius / Epiphanius. Przydaie Baronius w Roku 167. Niemogło / prawi / ná ten być insze porownánie / iedno to áby w miłośći wiáry wszyscy zostawaiąc káżdy według swoiego zwyczaiu wielką noc świećił / y ták Apostołowie choć w niedźiele święćić postánowili Pásche / iáko pisze Ignácius Bogonośiec / vczeń Apostolski / y Eusebius / innym przećie po Żydowsku dniá 14. Lunæ 1æ. święcącym zá złe niemieli / ále znosili zwłaszcza tych / ktorzy z Żydow przychodźili / ktorych obyczaiow potomkowie długo odstąpić niechćieli. Z niost potym ten zwyczay Victor Pap. Rzymski męczennik / lubo bárzo byli temu Oycowie Azyaticcy przećiwni / y Polikrates Episcopus wliśćie do Pap. Victora y do Kośćiołá Rzymskiego pisząc / być to podaniem Apostolskim twierdźił / zwłaszczá od ś. Jáná Ewangelisty / oczym Nicephor / Ruffin / odsyłam do czytania Soborow ss. lib: 4. y 5. Hæres: 50. Epist. 8. In chronic. lib: 4. c. 37. Tô. 1. conc.

Papież Victor widząc inszych wszytkich Kośćiołow zgodę w tÿ wielką przemogł / á Azyatickie Biskupy vpárte wyklął od iednośći / y społeczności

czności Kośćiołá ś. odćiął iáko páſterz naywyż-
ſzy / y muśieli przyſtąpić do zdánia páſterzá / á
zwłaſzczá ná Niceńſkim Soborze we ſto lat y
kilká dźieśiąt potym/ktore roſkazało/ áby wſzy-
ſcy ták iáko Rzymſki Biſkup poſtánowił / świe-
ćili. Toż przed nim Pius tego imienia pierwſzy
Papież męczennik w Roku Pańſkim 151. w li-
śćie dekretalnym do wſzytkich wiernych poſtá-
nowił / co y cudem P. Bog ſtwierdźił: brátu
bowiem iego Hermeſowi Anyoł w poſtáći Pá-
ſterſkiey vkázał śię / roſkázuiący wſzytkim Pá-
ſchę świećić w niedźielę. Sobor Ceſarieńſki
poſtánowił Páſchę świećić w niedźielę pierwſzą
zaráz po 14. dniu pierſzego kśiężycá nábliżſzą.
lib: 5. c. 23. Antyocheńſki / Chalcedońſki / Euſebius / So-
lib: 1. crates/ Theodoretus w Kośćielnych hiſtoriach.
lib: 1. c. 9. Piękne náuki Baronius w roku 195. ná Syno-
dźie Oycow w Paleſtinie zebranych podane z
Wiel: Bedy o świeceniu wielkiey nocy / w nie-
dźielę przypomina: Pierwſzá iż w niedźielę ćiem-
nośći śię odpędźiły y świátłość vkazáła/ to ieſt/
w niedźielę P. Bog ſtworzył świátłość / gdy
rzekł nápierwey ſtań śię świátłośći. 2. błogo-
słáwieńſtwo iż w nię iáko z ćiemnośći grzechow/
á przez zrzodło chrztu przez morze czerwone
lud był wybáwiony.

3. Iż w ten dźień mánná ludźiom dána.

4. Moy-

4. Moyżeſz roſkazuie áby záchowáli pierwſzy
á Oſtátni dźień. 5. w ten dźień zmártwych wſtał
P. 6. ieſt błogoſłáwieńſtwo w Pſalmie 117. O-
garneli mię iák pſzczoły ꝛc. o zmártwych wſtá-
niu bowiem Páńſkim mowi: Ten dźień ktory
vczynił P. Bog weſelmy śię y raduymy śię weń
áż ná rog ołtárza: Poty słowá ſą Soboru.
Znayduie śię Ceſ: W. Konſtantiná liſt do Biſku-
pow ktorzy nieprzybyli ná Sobor Niceńſki dá-
ta w Nicei / położony v Euſebiuſá: Gdźie trzy lib: 3.
dáie przyczyny páſchy odpráwowánia w nie-
dźielę. 1. Abyſmy śię z Chryſto vbiycami niezga-
dzáli. 2. Dla pewnośći Páſchy. Potrzećie żeby
kiedy przed porownániem nie odpráwowáli co
Zydźi czyniwáli / z niewiadomośći biegow nie-
bieſkich błądząc.

Ná znieśienie doſkonáłe tych trudnośći zá
pomienionego Ceſárzá gdy pokoy Kośćiołowi
Bożemu przywrocony/ y wiárá Chrześćiáńſka
zakwitnęłá. Sobor w Nicei oycow 318. w ro-
ku Pańſkim 325 ná nim Artykuł wiary o praw-
dźiwym Boſtwie Syná Bożego obiáśniono
przećiw Ariuſzowi / iż ták Kośćioł wierzył od
początku wiáry Chrześćiáńſkiey. Powtore o
świeceniu Paſchy pewne Kanony vchwalono/
álbo conſtitucye / oſobliwie Iuliuſzá Ceſárzá
Kálendarz/ ktory obrot słońcá doroczny we 365.
dniach

dniach y godzinach 6. zupełnych zamykał/ przy-
ieli y miesiecy dwánaśćie według sporządze-
nia Iuliuszowego Ianuarium, Februariū, Martiū,
Aprilem &c. Grekowie stárzy temi ich imiony
przezywali Andeinos, Peritios, Distros, Xanti-
cos, Artemisios, Desios, Panemos, Loos, Cer-
pieos, Hiperbetios, Dios, Apelleios, Zydowie
zas te dáli im: Szwat/ Oder (á kiedy rok przyby-
szowy y weoder to iest/ drugi oder) Nisan/ Ier/
Siuen/ Tamuz/ Ow/ Elul/ Cheszwow/ Kislew/
Tewes/ Tisri.

Kanony páschy vtworzone te nátym Sobo-
rze. 1. Æquinoctium álbo nocorownia/ ktorá
iest wiosny poczatkiem ma vprzedźić/ á dźień ná
to porownanie 21. Martij náznáczony. Wtory áby
dźień czternasty pierwszego księżyca po noco-
rowni/ ktorego Zydowská Pascha prawem Bo-
żym przypádáć ma/ był vpátrowany/ luboby
trafił się ten dźień w sámy dźień nocorowni/ ál-
bo po niey przypadał/ nic się nieogladaiac ná te
pełnia ktora przedtym/ by też iednym dniem no-
corownia minełá/ gdyż tá pełnia iest miesiaca
ostátniego. Trzeći Kanon Po nocorowni/ y po
dniu czternastym zaráz dźień niedźielny nápierw-
szy/ dla odprawowania páschy.

A iż niezáwżdy iedna niedźiela ná świecenie
wielkiey nocy przypáda pisze Báronius w roku

325. Kanony Soboru Niceńskiego álbo con-
stytucye przywodząc: Oycowie ss. Alexandro-
wi Biskupowi Alexandriey zlećili/ áby z temi
gwiázdownikami ktorych náwiecey á ná vmie-
ietnieyszych w Egypćie było/ nálazł obyczay/
y tákie koło/ w ktorym by wielka noc nie vchy-
biała. Y tám ono cyklum ktore zowiemy aureū
numerum, to iest/ złota liczba máiaca lat 19.
w sobie vczynili (drudzy powiádaia iákoby
Eusebius Cæsariensis albo Exiguus dla znaleźie-
nia nowia znalazł to koło) oczym iest list So-
boru sámego v Theodoreta/ Athánazyusá/ Am- *O Ariminsz: Synodźie.*
brosiusá otym postánowieniu ná Soborze.

Y roskázali Oycowie Biskupom Alexan-
driyskim áby co rok do Papieżow Rzymskich
dáwali znáć / w ktora niedźiele święto ono
przypádáć miáło/ áby Rzymscy Biskupi Chrze-
śćiáństwu to ogłosili/ y w ieden dźień wszyscy
ták wielkie święto obchodzili: Co trwało poki
Alexandriyscy Biskupi w hæreżie y odszczepień-
stwá niewpádli/ bowiem potym nikt od nich bráć
listow niechćiał. Leo Papież 1. w liśćie do Ces: *Ad marcia: Epis: 62.*
wspominá temi słowy to oycow postánowie-
nie. Omnem curam circa celebrationem Paschæ *2. Tō. cōci.*
Sancti Patres vt auferrent occasionem erroris hu-
ius, Alexandrino Episcopo delegarunt: Quoni-
ã apud Egyptios antiquitus huius supputationis,

tradita esse videtur peritia, per quã qui annis sin-
gulis dies prædictæ Solẽnitatis euenerit, Sedi A-
postolicæ indicaretur, to iest/ Aby święći Oyco-
wie z nieśli okazią błędu tego/ wszelkie stáránie
Biskupowi Alexandriyskiemu zlećili/ bowiem
Egypciánie z stárodáwna biegłemi są w ráchu-
bietey/ przez ktoreby káżdego roku dźień wielkiey
nocy stolicy Apostolskiey oznaymiony był. Toż
wspomina y Cassianus ow Eremita gdy mowi:
collat: 10. cap: 2. w Egypskich stronach Pátriárchá Alexandriyski
po wszytkich Kośćiołách wszędźie po odpráwie-
niu Epiphaniey álbo Theophaniey post dni 40.
y dźień Páschy przyszłey opowiadał. A ktorego
roku kiedy wątpiono o święceniu Páschy Oy-
cowi Papieżowi Rzymskiemu oznaymowano
przed czásem áby on decidował. Czego po-
świádcza wyráźnie Synod Aureliánenski 4. w
roku 550. odpráwowany: gdźie te słowá czyta-
my. Páscha Epiphaniarũ die káždego roku nie-
chay bywá narodowi obwieszczona. Y niżey.
De qua solennitate quoties aliquid dubitatur &c.
à Sede Apostolicâ sacra constitutio teneatur.
Can: 7. Carthagin Concilium piąte Afrikanskie náu-
Can: 40. czáią áby káždego roku ná Synodźie dźień Pá-
schy był opowiádany. Conciliũ Niceńskie Syl-
wester Pap. w Rzymie ná Synodźie Bisku-
pow 275. stwierdza / y stanowi áby od dnia
czter-

czternaste° pierwsze° księżycá áž do 21. dniá tegoż
księżycá dáley Páschá Chrześćiáńská niewyste-
powáła/ to iest/ przez dni 7. kłádąc święcenia ná
pierwszy piętnasty dźień/ 21. ostátni dźień. Tegoż Tõ: 1. conc
przedtỹ Antecessor ie° Victor Pap. náuczał. A- epist: deret.
quarta decima inquit luna primi mẽsis, vsq; ad 21. ad Theoph.
eiusdẽ mẽsis, eadẽ celebretur festiuitas, to iest / od Patri.
czternastey luny tegoż miesiącá áž do dwudźie-
ste° pierwsze° dnia tegoż miesiąca tá vroczystość
będźie się odpráwowáłá. Do tychże Kano-
now świętych Papieżow/ zmierza ręka Damsce-
ni s. ktora zá prawidło iedno od Grækow y
Rusi przyięta. Ukazuie oná áby Zydowska
Páschá niebytá występna znáschey strastney się-
dmicy/ to iest / ex magna illa Sancta hebdomada,
niewystąpi bowiem gdy owe siedm dni będą
postrzeganie księżyca pierwszego. O tychże 7. De ratione
dniach y August. s. A choć iáwna tak rzecz iest/ paschæ se-
przećie Jan Latos w Minucyach roku 1602. z cundũ cur-
godźiwszy się z Wasilem Surazkim schismati- sũ lunæ 84.
kiem vpárćie iż niemoże rániey Páschá nád 16.
dźień pierwszey luny odprawowáć się/ broni.

Tak sporządzony dźień Páschy Chrześćiáń-
skiey ná Soborze Niceńskim áby ze dni 7. po-
mienionych pierwszego księżyca niewystępo-
wał / á wedniach 35. słonecznego biegu (co bie-
rze czás pięći tego dniow) postępował / to iest/

 od már-

od márcá miesiąca 22. dnia począwszy áby do kwietnia miesiąca 25. dnia był odprawowány/ y sáme te dni dwudźiesty wtory y dwudźiesty piąty wliczbę Páschy kłádąc święta. A ták ieśli dźień dwudźiesty pierwszy ktorego zwykło bywáć æquinoctium przypádnie w sobotę/ á tegoż dnia y księżyca dźień czternasty/ tedy to pierwszy miesiąc v żydow/ iákos pierwey z Historika Żydowskiego Jozepha obaczył/ á nocy nástępuiącey niedźielney/pełnia/álbo przede dniem/ albo przed południem/ tedy w sámąż tę niedźielę/ to iest/15. dnia księżyca przypadáć má wielkanoc Chrześćiáńska/ y w onych 7. dniach wyżey wspomnianych od 14. księżycá do 21. sámy dźień czternasty od święcenia pominąwszy/ ktorego ku wieczoru zásiadáią żydźi y Pháze swoię odprawuią/ dźień tedy 15. nápierwszy do święcenia wielkiey nocy. Bo czemuż niema być odpráwowána Páschá? nocorownia vprzedźiłá/ y 14. dźień pierwszego księżycá/ niedźiela potym y pełnia/ á wkálendarzu dźień 22. márcá miesiąca iest náznaczony ná święcenie Páschy náypierwszy/ bo niemoże przypaść ná ten czás ináczey Pháze żydowská chybá w sobotę w wieczor. Coż tu drwi Wasili Surazki gdy f l. 61. swoiego kálendarzá rosprawuie. (iego słowá) A choćiaż/ prawi/ niegdy trafia się czternástemu dniowi

dniowi księżycá y w sáme porownanie przypadáć/ á inegdy trzemá dniami álbo czterma náwiecey zdá się iáboby po poporownániu/ tedy tego odkłádamy/ á drugiey luny doczekáwszy po 14. dniu Pásche odprawuiemy. Wszákże powiáda nam otym by námniey niefrasowáć się/ áni trwożyć/ gdyż się to rzádko trafia/poty iego słowa. Pozwala że ten dźień czternasty księżyca pierwszego / w sáme porownánie/ to iest/ 21. márcá miesiąca przypada / á niekáże iednák Páschy odpráwowáć w dźień 22. gdyby się w niedźielę przytrafił. Powtore káże odkłádáć Pásche do drugiego miesiąca/choćby dźień czternasty / trzećiego y 4. dniá po porownániu / przypadł/ y wystąpną z owych śiedmi wyżey pomienionych dni czyni Pásche Chrześćiáńską zá czym y żydowskie Pháze zowego tegodniá wielkiego męki Páńskiey wynośi. Głupstwo wielkie á rękoma prawie námacáne Surazkiego/ y vpor nieobyczayny przećiw Soborom świętych Oycow/ y Kanonom: widźi prawdę/ vznawa ią/ á mowi niesumnitesie nafrasuyćie się Ruś że błądźićie w Kalendárzu. A głębiey w głupstwie brnąc fol. 62. przydaie: że choćiażby wszytkie pomienione vstáwy y Kanony o święceniu Páschy wypełniły się/ y przeminęły/ iednák / powiadá / ieśli ieszcze znákow wiosennych

ſennych niebedźie/ to ieſt/ trawy/ źiela/ y naśienie
ná grzedach niepoſchodźi/ gdyż (ieo ſłowá) nie-
dźiela kwietna z tad ſie nazywa/ że kwiatki być
maią w tē czás. Te kwiatki ieo co maią zá prawo
do świącenia wielkiey nocy? Bywá pod czás źi-
Kśi: 15. 21. ma ćiepła iáko roku przeszłeo. piſze Stryjkowſki.
24. Zá Jagiełła Krolá w kraiach połnocnych źima-
ćiepła w ſtyczniu y lutȳ kwitnęli fiołki rożá ogro-
dne iarzyny/ y ſády. Znowu zá Albrachtá Kro-
lá Roku 1452. tákże właśnie kwitnęły/ y trawy
wielkie przez pomienione mieśiące/ y ptacy legły
ſie. Podobnie y roku 1551. zá Auguſtá Kr. lá Zy-
gmunta źima bárzo ćiepłá przez trzy mieśiące od
Grudnia mieśiąca poczowszy. Bywá y w prze-
Boter. ćiw ná wioſnę źimno; Tenże Hiſtorik powiadá
tychże lat pomienionych w Márcu ná wioſnę
Boiſsard. mrozy wszytko co powſchodźiło/ powarzyły.
Trafia ſie ná zwiáſtowánie nás: Panny ſánia-
mi ieźdźić á zwłászczá na Białey Ruśi/ y w
Wielkim X. Lit. y ná Wołyniu á pogotowiu
Norwegiey y Lappońſkich kráinach á w ten dźień
25. márca nie tylko kwietná niedźiela/ ále y ſámá
wielka noc przytrafia ſie. Oroż máſz kwiatki
Schiſmatiku lodowáte. Pytáćby ſie vteo Doma
tura/ ktoreo czáſu owe pomaráńcze kwitnęły co
one zaraz po wielkiey nocy do nas przywożą. Od
Jerozolimſkich kwiátkow w dźień wiazdu triū
phalnego

phalnego Páńſkiego z rádośći narodu rzuca-
nych/ nazwána Dominicam palmarū, á po Sło-
wieńſku Cwietna niedźiele/ mierzy y meridian
Oſtrogſki/ Surazki niech porachuie in quo gra-
du Ieruſalem in quo Oſtrog. Ale o Suraſkim
dośyć przyſtało ráczey inutilem quæſtionē, álbo
raczey ſtultam ſurdâ aure tranſire. Zpomienio-
nych obáczyć możeſz iáko mądrze parallilizował
Latos w minucyach Roku 1604. gdźie powia-
dá: wieczor dnia 14. pierwszego mieśiącá z pie-
tnaſtym náſtepuiącym dniem iedno być: Pan
Bog/ y Moyżeſz ſługa iego dźieli/ á Latos nietylko Exod: 12.
Moyżeſzowi/ ále y ſámemu Bogu przećiwny/ numer: 33.
y náuczá że iáko czternáſtego/ ták y 15. dniá verſu: 3.
nie może Páſcha Chrześćiáńſka być odpráwo-
wána. Y przywodźi ná dowod Oycow śś.
niemianuie iednak mieyſc ich/ gdźie ktory co ná-
piſał/ tylko iednego Wiel: Bedę y to ná innym
mieyſcu/ ktory szesnaſty dźień kśieżyca pier-
wszego bliſki być do świącenia Páſchy powia-
dá; Ale mowi ten święty żeby nigdy ná dźień
piętnaſty lunæ primæ, niemiała przypadać Pá-
ſchá/ bliſki mowi/ gdyż bárzo rzadko w dźień
piętnaſty przytrafia ſię álias iesliby tego dniá
nieprzypádłá Páſchá toby 22. dźień márcá mie-
śiącá/ á iáko Ruś zowie Aż pierwsza Azbuki
álbo Alphabeti litera Páſchalis ná świącenie
Páſchy

Páſchi dármo by byłá náznaczona? Przypomnię
ia tu inße opuśćiwßy do kilkunaſtu Páſch ktore
luna 15^{a}. odpráwowáły ſię po Niceńſkim Conci-
lium Roku 326. 330. 340. 346. 350. 370. 374. 394.
398. 414. 421. 441. 445. 465. 475. 489.
495. Toż trzymay y o inßych wielu wielu le-
ćiech. We wßytkie te látá luna 14^{a}. pierwßego
mieśiącá w ſobotę przypadáłá/ á dźień 15 zá-
ráz byłá niedźiela y Paſchalny. Ták rozumie
Wel. Oćiec Wuiek Soc: I. w Annotaciach Bi-
bliey Polſkiey ad cap. 12. Exodi Kiedy ſię trá-
fia luna 14^{a}. piewßego mieśiącá w ſobotę iáko
to w roku 1598. zaraz názáiutrz w niedźielę ná-
ßá wielka noc Chrześćiáńſka byłá. A podpiera
tego poſtanowieniem Oycow śś. ná Sobo-
rach Niceńſkim/ Antyoſkim/ Chalcedońſkim/
[lib: 6. c. 23.] Oczem Euſeb: Sokrat: Theodor: poty X. Wu-
[lib: 1. c. 6.] iek. Zebrowſki przywodźi ná dowod wierßy
piſma Pauli Mendeburgenſis, á temi słowy: Nos
[lib: 12.] in ſupputatione lunæ Paſchalis diem oppoſitio-
nis luminarium vocabimus lunam 15^{am}. quæ ſi in
die Dominico inciderit eodē die Paſcha celebra-
bitur iuxta canonē à Sanctis Patribus in Nicæna
Synodo inſtitutum, quo Paſcha celebrari præci-
pitur die Dominico poſt 14^{am}. lunam. Náuczáię
ći zacni Aſtronomowie á godni Akademici w
poráchowániu álbo compućie kśiężycá Páſchal-
nego

nego Pelnię być dźień piętnaſty / ktory ieśli
w Niedźielę przypádnie / tegoż dniá y Páſchę
święćić według Kanonow Soboru pierwßego
Niceńſkiego będźiemy. Wtoż Auguſt. Ták y [Serm: 1.
Philo Zyd náucza Pełnię być Xiężycá dźień 15. feria 5 Pa-
gdy mowi: Tego Mieśiącá dniá 14. przed ſá- ſchæ in de
mym czáſem/ ktorego Mieśiąc zwykł koło ſwoie calogo &
nápełniáć / świátłośćią obchodzone bywa prze- in vita
śćia Vroczyſte święto / ktore po Cháldeyſku Pá- Moyſis.]
ſchá názywáią. A ták iáſny dowod/ iż Wielka-
noc przyſtoynie / y według dekretu Synodál-
nego obchodzona bywa 15. dniá Xiężycá / to [lib. de rat:
ieſt/ ná Pełniey/ ieśli ná ten czás Niedźielá przy- tēp: de 14.
pádnie/ y owßem zá zdániem wieleb: Bedy zá- luna Paſch:
dna Páſchá nád tę nie może być przyſtoynieyßa. cap: 58.
Przećiw tey náuce zda ſię mowić Auctor w fol. 44.]
Kálendarzu w Wilnie roku 1640. drukowá-
nym fol. 3. Każe on odkłádáć táką Páſchę zá
tydźień / to ieſt / do drugiey Dominiki / á niżey
fol. 13. wyſtępną ią czyni z owych 7. dni pierwße-
go Xiężycá wielkonocnych / á po Zydách / y po
Pełniey pierwßego Xiężycá/ áż we 4. Niedźiele/
co ieſt przećiw Kanonom Niceńſkim. To elucy-
dowawßy dla krotkośći / ábyś wielu vchronił [Propoſ. 16.
ſię trudnośći w tey máteryey / ießcze tę á śliczną fol. 24. de
náukę y przeſtrogę z Picyuſá Kámpenſá / ktory ratione
ią przed lat 120. nápiſał podáię. Paſchalis
celebr.]

Roſkazano/ mowi on/ Żydom áby czternaſte-
go dniá pierwßego Mieśiącá/ á nam záś ábyśmy
w pierwßą Niedźielę/ po onym dniu 14. Wielką
noc obchodźili/ á o złączeniu y o pełni Mieśiącá
nic nie roſkazano. Dla czegoż tedy ná złączenie
álbo ná Pełnią w tey mierze poglądáć mamy?
bá żebyśmy o czáśie święcenia Páſchy nowy
Kanon chćieli ſtánowić. Ná to bowiem żeby-
śmy Apoſtolſkiemu/ y świętemu Niceńſkiemu
powßechnemu Synodowi poſtánowieniu po-
ſłußni byli/ nic więcey nie ieſt potrzebá/ iedno
ábyśmy Páſchę obchodźili w Niedźielę pierwßą
po 14. dniu pierwßego Xiężycá Żydowſkich
mieśięcy. Do ktorego znaydźienia żadna Peł-
nia/ y żadne prawdźiwe złączenie nam nie poma-
ga. Mogłoż co być iáśniey rzeczono przećiwko
Látoſowi? ktory iákoby zápomniawßy cycla-
res, regulares,& vniformes Eccleſiaſticæ obſerua-
tioni vſitatos motus do prawdźiwych álbo śrze-
dnich biegow święcenia Páſchy ćiáſno przy-
wiezuie ſię/ á z tegoż Almánáchu/ z ktorego mi-
nucye ſkłáda/ rząd w kośćiele ſtánowić náparćie/
y oślep vśiłuie/ prożny to iego był á nie potę-
żny conatus, á koniec tego Auſus malus finis ma-
Część 2. fol: 117. lus. Poty Szczęſny Żebrowſki w źwierćiedle
ſwoim/ Akádemik Krákowſki vir Catholiciſsi-
mus, przy położeniu náuki Kámpenſá.

ROZDZIAL IV.

O Przyczynách y potrzebie popráwy Kálendarzá Stárego.

TEn Kálendarz przyięty ná Niceń-
ſkim Soborze/ gdy poſtępował w
dálße látá/ iáśnie błąd w nim y ná
oko vkazał ſię/ iż rok więtßy przez
położenie zupełney godźiny/ niż ieſt w roku A-
ſtronomſkim; záczym poczęli dla wielkiego ro-
ku názad æquinoctia do 18. 17. y 16. ⁊c. Vſtępo-
wáć dniá/ áż też do iedenaſtego w lećiech 1259.
przyßły. Obaczywßy to z gránic Niceńſkiego
Synodu Kanonow wypádnienie Kálendarzá
vczeni zdánia ſwoie rożnie podawáli ná pi-
śmách/ iáko Copernicus, Eraſmus, Reinholdus,
Alphonſus, y drudzy známienići Hiſtorycy. Nie
poślednieyßy Aloyſius Lilius, po nim Wielebny
Clauius Soc: IESV mąż oſtrego dowćipu y wy-
ſokiey poważnie náuki: ſłowá te obudwoch
Klauiomáſtyx w minucyách roku 1640. Prze- 1604.
wieleb: Kárkowſkiemu Gnieżnieńſkiemu Arcy-
biſkupowi dedykowánych/ lubo niechcący pra-
wdę iednák przyćiśniony wydał te: Gdy/ prá-
wi/ obaczyli Oycowie ss. że ſię ſtał wielki błąd
w święceniu Páſchy/ ſtáráli ſię ſpoſobámi wße-
lákimi/ iákoby temu złemu zábieżeć mogli/ ſkłá-

dáli ná to Concilia Kőstántieńskie/ Bázylieńskie/ Láteráneńskie/ ná ktorych nic spráwić nie mogli/ á to dla tego/ iż Máthemátycy támeczni nie mogli doyść prawdźiwey popráwy Kálendarzá/ á zwłaszczą periodū 14æ lunæ, to iest/ czásu w ktorym dniem iednȳ vstępuie do swe° zámierzone° dawnego od początku świátá terminu. Do tego nie mieli mediā seu æqualē anni tropici magnitudinē, gdyż dopiero nā drogę Copernicus pokazał/ y oczy otworzył/ y ták to przez ten czás odłogiē leżeć musiáło. Aż zá czásow nászych Oycá ś. Grzegorzá 13. tego imienia Papieżá ná ten ślad przypadł był Aloysius Lililius / ktory podawno zásiadszy nád tą rzeczą ták trudną vmárł. Ten script/ iáko Bullá Grzegorzá 13. Pap: świádczy / przyniosł brát iego Antonius Lilius Doctor Medicinæ do Oycá ś. Grzegorzá/ ktore pismo tenże Oćiec ś. podał Máthemátykom / ktorzy ná ten czás w Rzymie byli / może być też y indźiey po insze stano; wszákże ile dáie się rozumieć / nie widzę żeby kto inszy był tám przednieyszy krom Clauiusa Iezuity/ ten (pracą tę) wźiął ná się/ Poty Látos.

lib. 8. hist: Eccles. A nie tylko Láćinnicy/ ále y Grekowie pisáli o tey popráwie/. Nicephor/ Gregorás/ ktory Roku Pańskiego 1300. żył/ wspomina że Kálendarz z kluby wypadł swoiey/ támże y sposob popráwy opisał/ ále to nie przyszło do skutku swoiego dla

go dla woien/ ták postronnych iáko y domowych.

Toż Gregorás Choniatás czynił / wyrzućił był zá wieku swoiego z kálendarzá dni pięć/ żył tē Historyk po Roku P. 1200. Petáuius Dyonisius przypomina / iáko Láćinnikow Grekowie prośili o popráwę Kálendarzá. (In vranologio.) Nie zámilczáłá y Ruś tych błędow: násłucháliśmy się często Moskwy o tym nie źle dyszkuruiącey/ gdyż oni rádźi w tey náuce się obieráią / tylko że niemáią powodu przez náuki wyzwolone do tego. Miedzy inszemi Dyák wielki álbo Kánclerz Moskiewski Wasili Lwow zdami się z imienia y przezwiská/ człowiek bystrego dowćipu / drugi zás Ignácius Moskiewski Pátryárchá/ obá po wźięćiu Stolice Moskiewskiey y Smoleńská od ś. á nieśmiertelney pámięći Zygmuntá trzećiego Krolá Pol: dáninámi bogátemi w Woiewodztwách Nowogrodzkim y Mśćistáwskim W. X. Lith. vszánowáni/ ktorzy też zá vznániem prawdy rękę vnioni sanctæ Catholicæ dawszy/ w niey y duchá Bogu oddáli. Ci tedy szeroce w stárym Kálendarzu błędy pokázowáli: iáko te ná przykład/ że często po ostátniey quadrze święći Ruś Pásche: po Żydách w miesiąc y dáley: nowia nie swoiego czásu bywáią: Ták że porownánia dniá z nocą nie w swoy czás/ y tym podobne. Y sposoby do popráwy znáydowáli/ nie dálekie od Rzymskiego Kálendarzá/

przydáiąc y to/ że wiele ná Moſkwie z vczonych
ſą tegoż rozumienia/ iedno niemogą dla Kniáziá
Moſkiewſkiego boiáźni y dla poſpolſtwá w
druk publice co o tym podáć.

A to naprzednieyßa Pátryárchowie wſcho-
dni przyznawáią ten hániebny błąd. Meletius
Pátryárchá Alexãdriyſki ták rozumiał/ wſpomi-
na go Látos ná popráwę Kálendarzá zgadzał ſię
(słowa Látoſowe) wßák iego piſmá ſą druko-
wáne po ſłowieńſku: z tey przyczyny że cũ cano-
nibus Eccleſiæ pugnat. Innych opußczam Græ-
kow y Łácinnikow wielu/ ktorzy o potrzebie po-
práwy Kálendarzá piſáli. Widźiałem przed 90.
lat Minucye wydáne/ w ktorym Auctor ſtáro-
kálendarzánom błąd y potrzebę pilną popráwy
Kálendarzá rzetelnie vkazawßy páthetice czyni
do Bogá modlitwę/ áby człowieká ná popra-
wę onego/ y ſpoſob podał iákoby mądrze w tym
potráfiano/ á krom zámießánia Chrześćiáńſtwá.
Ale iákom rzekł opußczam innych/ iednego tylko
Látoſá przypomnię: ten lubo wielki nieprzyia-
ćiel Kálendarzá Rzymſkiego/ iż tá świętá praca
bez mozgu iego ſtánęłá/ przećię przyznał wyżey
iákoś widźiał w rozdźiale tym/ że popráwy ko-
niecznie potrzebował ſtáry Kálendarz. w minu-
cyách roku 1602. ś pámięći X. Máćieiowſkie^v Bi-
ſkupowi Krák: przypiſánych Titulo do łáſkáwe-
go Czy-

w Minucyách roku 1604.

go Czytelniká/ siedm dni wyrzuca temi słowy
mowiąc: Dla tego gdyby reſtitucya miáłá być
ná 12. dźień Márcá/ tylko 7. dni wyrzućić: w mi-
nucyách zás Oświeconemu X. Rádźiwiłowi/
Kárdynałowi y Biſkupowi Krákowſkiemu w
roku 1600. przypiſánych Titulo o początku roku/
każe 8. dni wyrzućić iego słowá: á iż tego (Clavi-
us) chćiał żeby fixio æquinoctij media byłá dniá
21. Márcá/ tedy było tylko odrzućić ośm dni.
Támże niżey drugi ſpoſob popráwy Kálenda-
rzá podáie według 10. dni odrzucenia/ iáko Cla-
vius położył/ y kłádźie terminos Paſchales, od
25. Márcá/ áż do 28. Kwietniá/ á ſedẽ nocoro-
wni 24. Márcá. Według tey iego popráwy w
minucyách roku 1620. (iáko ſam mowi) Páſcha
pod czás by święcono 22. Xiężycá/ ále toby
Pánie Látośie było przećiw Soborowi Niceń-
ſkiemu/ y Oycom śś. iáko wyżey vkazano. y o-
wßem y 23. luny przypáść mogłá Páſchá/ Co ni-
gdy nie bywáło. mowi Innocentius Pap. nun-
quàm Paſcha 23. lunæ celebratum eſt, die.

Podáie Látos ießcze y to: żadne^o nie odrzucá-
iąc dniá mogłá by popráwá Kálendarzá ſtánąć/
tylko nocorownią ná dźień 14. Márcá prze-
łożyć. Gdyż Niceńſkie Concilium, nie ſtánowiło
Calendarium y ſedem æquinoctij, ták iáko było
ná ten czás/ gdy Chryſtus ćierpiał/ ále záchowá-
ło tylko

Epiſt: 11. ad Aurelian: Epiſc: Carthag:

ło tylko czás ten iáki zoſtáło/ bo gdy CHryſtus ćierpiał/ æquinoctium było 25. niemal Márcá/ á Oycowie Nicenſcy położyli zá czáſow ſwoich 21. Márcá/ z ktorych wßytkich Látoſowych mow/ pokázuie ſie/ że ſtáry Kálendarz błądźi/ á popráwy potrzebuie. Jákiey zás? dáie ſie widźieć/ nie tey/ ktorą Látos kłádźie/ bowiem áni poczatku áni końcá/ znáyduie/ A kręći ſie iáko wąż/ áby rozumek ſwoy tylko pokazał/ à Magiſter ſolus in Iſrael był miánowány/ y zá tákiego miány. Więc ná Merydyan Xiążećiá Oświeconego wydáiąc nápußczony chlebem hoynym pochlebował/ wiedząc o woli Páńſkiey przećiwney Rzymſkiemu nowo popráwionemu Kálēdarzowi/ á ſnadź zá zdániem onego y roſkazániem te dyſkurſy czynił/ nic o klątw pogromy niedbáiąc/ ktore nań zá tę wyuzdáną licentią Kośćioł BOży czynił/ y Akádemicy Cracouienſes, do ktorych on/ częſto w piſmách ſwoich reformował ſię; ći iáko pobożni/ zacni/ á vczeni ludźie zgánili mu to. Nam z niego zás ten pożytek/ że Promotor ſchyſmy vznał błąd w ſtárym Kálendarzu. Maß tedy Stárokálendarzáninie Grækow/ Ruśi/ Moſkwy/ świádectwá/ o tych pomyłkách. Spytay ieſcze Żydow/ Heretykow/ toż rzeką. Ná oſtátek Niebá ſię porádź/ inſtrumentámi doświádczyß/ prawdźiwa kiedy bywa Noco-

coro-

corownia. Pátrz ná zegary dobrze nápráwne/ ná kompáſy/ ná ćienie ich pogladay. Skoro bowiem po 21. dniu márcá miesiąca według Kálendarzá Rzymſkiego/ zaraz poſt lineā æquinoctialem vmbra ſtyli vderzy ináczey/ y ieſli w ten czas dniá 21. æquinoctij według ſtarego kalendarzá bawiſię słońce tylko godźin 12. nád źiemią od wſchodu ſámego aż do zachodu? A obaczyß y weźmieß od nieba te omyłki łatwo. Czemu zaś ieſli ſpytaß ten błąd á z iákich oſobliwie przyczyn? Te bierz z porządku piſm o kálendarzu náuki. 1a. Omyłka w æquinoctium albo w nocorowni gdy bierzeß roku wielkość ciuilē, álbo vulgarem dni 365. y godźin 6. ſpełnych/ ſtárokálendárzaninie. 2a. z ſtrony 14. luny álbo złotey liczby/ á iáko zowieß ią po ruſku lunnego teczenia/ to ieſt/ biegu Xiężycowego/ o ktorey rozumieß że ná ſwoim mieyſcu ſtoi/ y ták z tey przyczyny powiádali to dawni Aſtronomowie/ że nowia y pełni wracać ſię máią ná te ſwoie mieyſca ná ktorych były przed lat dźiewiętnaſtą; náczym ſię bárzo mylili/ gdyż w lat 19. rożność ieſt/ miedzy biegiē słonecznȳ y Xiężycowȳ/ ſedes bowiē Aurei numeri ku gurze ku przodku miesiąca pomyka ſię y ták dalece po Cōciliū Niceńſkim tá rożność przyßła; co w kálendarzu ſtárym vkazuie pełnią/ to ná niebie iuż ieſt dźień

trzeći

trzećí álbo 4. po pełni. Dla czego y Páſchę obchodzą po pełni dniá dźieśiątego/ 11. y dáley/ á kanony Cerkiewne do dniá śiodmego/ to ieſt/ do oſtátniey tylko quadry pozwalaią. Te maſz ſłuſzne dowody czytelniku miły dla czego ſtáry kálendarz omylny/ gdyż wielkanoc dniá 26. y 27. kśiężycá pierwſzego przypada/ á co gorſza y w mieśiącu drugim y dáley. A owſzem ieſli Ruś niepopráwi kálendarzá ſwoiego / trzećiego y czwartego mieśiącá będą zá czáſem odpráwowáć
lib. 7. iáko Venerabilis P. Clauius w Apologiey ſwoiey przećiw Meſlinowi iaśnie pokazuie.

Z tych miar Grzegorz 13. Papież/ ktoremu własnie iáko Páſterzowi należáło o tym ſtáránie mieć / zábiegł temu. Máthematikow ile mogł przednich świátá záśiągł / y záſádźił ná tey świątobliwey pracy á był przedni miedzy
w Minuciach Roku 1604. nimi Clauius wyżey wſpomniany godny Soc. Iesu Kápłan/ o ktorym Latos świádczy: iż zbiegł wſzytkie bibliotheki. A niżey: Tamże przydaie o drugich Mathemátikach / ktorzy / práwi / zebráni byli ze wſzytkiego świátá/ iáko twierdzą / á przez dźieśięć lat vſtáwicznie nád tym kálendárzem deliberowali / y gdy iuż wſzytkie rzeczy do popráwy kálendarzá gotowe były / y reſponſy od wſzytkich Krolow / Kśiążąt / Akademiy / Rzeczypoſpolitych przyniesiono do Naywyżſzego Pá-

go Páſterza / Máthematici ná to zebráni pilno
trutinowali / rozbierali Calendaria rozmaite
świátá/oſobliwie iednák iáko przednieyſze Pto-
lomei, Alphonsi, Albategnij, rok examinowali.
Pierwſzy około roku Páńſkiego trzyſta trzy-
dźieſtego poſtrzegł roku wielkość przez dni 365.
godźin 5. minut 55.

Drugi po roku 880. wynalazł anni Magnitu-
dinem 365. dni/ godźin 5. minut 46. ſecund 24.
Ptolomeuſzow náwietſzy. Albategniuſow na-
mnieyſzy odrzućili kalendarzá Comput/ á Al-
phonſá Krolá Hiſzpáńſkiego iáko śrzodkuiący
miedzy niemi rok / máiący w ſobie dni 365. go-
dźin 5. minut 45. ſecund. 16. przyieli: żył ten
Krol około roku Páńſkiego 1250. ktorego iuż
kálendarzá przedni Máthemátici Copernicus
y drudzy dźierżeliśię. Według ktorego Cóputu
10. dni z kálendarzá w mieśiącu Paźdźierniku
po S. Fránćiſzku wyrzućili/ á miáſto dniá piąte-
go liczyć zaraz 15. dźien paźdźiernika w roku
1583. poczęli / przywroćiwſzy ná ſwoie mieyſce
æquinoctium według Synodu Niceńſkiego /
y ták iż był z prawidł y Konſtitutij Soboru Ni-
ceńſkiego wypadł do kluby ſwoiey przywrocony.
Niezle to ieden w kálendarzu ſwoim obiaśnił:
Jáko gdy kto rękę álbo nogę wywinie / że mu
zſtáwu ſwoiego wypádnie/ tedy cyrulik álbo Do-

ctor chcąc znowu w ſtaw ſwoy wpráwić / ná-
ćiąga / Otoż y kálendarz iż był z ſtawu ſwego
wypadł/tęże á nie inſzy wſwoy ſtaw álbo termin
wprowadzony ieſt.
A wtym rożnym ſię ſtał od Juliuſzowego ſtáre-
go kálendárzá / iż rok Aſtronomſki Alphonſow
śrzedni / iedenaſtą minut/ á ſecund czterdzie-
ſtą y czterma mnieyſzym ieſt. Stąd ſię w ſtá-
rym kálendarzu dźieie / że ták wiele minutami/
káždego roku æquinoctia, y Solſtitia , to ieſt /
prześilenia dniá álbo nocy / czás ſwoy y ſedes
ſwoie vprzedzáią / bowiem nim ſię słońce do
tegoż punktu nocorowni /álbo ſolſtitij ná niebie
zwroći/niedoſtanie do ſpełnienia roku minut 10. á
ſecund 44. Z ktorey przyczyny według tego
poráchowánia æquinoctia y ſolſtitia w lećiech
niemal 134. cáłym iednym dniem / á wlećiech
402. trzemá niemal dniámi vmykáć ſię muſzą/
vchodząc ku przodku mieśiąca: Bowiem w Ju-
lianowym kálendarzu kážde go czwártego roku
przybyſz / ále in Gregoriano inaczey we 400. le-
ćiech trzy razy ten przybyſz opuſzczony być má.
A tym ſpoſobē w roku náprzykład przeſzły 1600.
był zwyczayny przybyſz / ále po nim trzy ſetne
naſtępuiące látá 1700. 1800. 1900. maią być 365.
drugim rokō poſpolite dni/áż ponich czwarty ſe-
tny / to ieſt 2000. Biſſextilis álbo przybyſzowy
máiący

máiący dni 366. będźie. Záczym ieſliby kálen-
darz niebył poprawiony / á świát ták długo
trwał / mogłoby ſię przydáć w czáśie 24500.
lat æquinoctia y ſolſtitia po odmieniałyby ſedes
álbo mieyſca ſwoie / wioſna by w wrześien / á
ieśień w márzec / zima w czerwiec / á láto w
grudźień by wpádły. Przy tey popráwie kálen-
darzá miáſto złotey liczby / ktora znayduie no-
wia / y Feſta mobilia iákie ſą wielkanoc / świą-
tki/ w niebo wſtąpienie Páńſkie w ſtarym kálen-
darzu: mądrze wynaleźiony cyclus álbo liczba
Epakt / zá ktorey znaiomośćią pełnia wielko-
nocna/ y now/ kážde go kśiężyca/ á zátym káždy
dźień iego może być wynaleźiony/ y opowiada-
ny / złotey zaś liczby pożytek w naleźieniu Epa-
ktow tylko będźie zaležáł. Nádto poſtánowio-
no támże / áby now y dźien kážde go kśiężyca
porządnie ná ſwoim mieyſcu według biegu nie-
bieſkiego w Martyrologium czytaniu był mia-
nowany.

Spytaſz/ ieſli Páſchá dniá iednego po wſzy-
tkim świećie ma być odpráwowana? Odpo-
wiadam. Tegoż dniá ktorego v nas lubo vpod-
noſzkow naſzych náyduie śię ná ten czás ieśień/
kiedy v nas wioſna: Takowi ſą niektorzy Por-
tugalczycy / Afrikani: Także źiemiá od Veſpu-
ćiuſa vltra æquatorem daley niż 30. gradibus
znale-

Zebrowski o tym par. 2. speculi.

znaleziona. Ale iż Pásche ná pamiątkę śmierći y zmártwychwstánia P. Zbawićielá odpráwuią/ ktory ná tym Hemispherium vmrzeć y zmártwych wstáć chćiał.

ROZDZIAL. V.

W ktorym zarzuty przećiwnikow są położone.

ZArzut 1. Pásche Rzymiánie dwunastego swięca miesiąca/ ále to przećiw Soborom swiętÿ. Odpowiadam. Tráfia się ostatniego miesiącá roku odpráwowáć/ ále to bárzo rzádko; áni nowa rzecz/ y sam Latos przyznáwa w Minuciach roku 1600. lubo niechcący/ bowiem contra stimulum trudno calcitrare, iż zaraz po Niceńskim Concilium Patres święćili Pásche w dwunastym miesiącu. Ani to zá omyłkę ma być poczytano/ to bowiem się dźieie dla nocorowni iednemu dniowi od Kośćiołá przywiązaney / ktora dwuch dni astronomicè koniecznie potrzebuie / áni w iednym dniu záwieráć się może. A tym sposobem iesliby náprzykład w roku przybyszowym przypádká nocorownia dniá 20. márcá/ około południa/ toż przyszłego roku sześcią godzin pozniey/ to iest/ 20. dniá ná zachodźie słońca dla onych 6. godźin. (ktore w káżdym roku po przybyszu

byszu opuszczaią się) Potym roku nástępuiącego dniá 20. o połnocy/ roku trzećiego dnia 21. ná wchsodźie słońca / toż potym czwartego roku ktory iest przybyszowy do 20. dniá do godźiny około południa znowu zwroćisię dla dniá przybyszowe° do roku przydanego. Dwoiáko się tedy æquinoctium álbo nocorownia bráć może / y wrzeczy sámey iáko go Astronomowie vważaią/ y iáko od Kośćiołá bierze się / á lubo Kośćielne srzednie ile może być do Astronomskiego się stosuie/ dla słusznych iednák przyczyn iedno od drugiego rożnićsię może / á násłusznieysza tá iest/ zgodá wiernych Pańskich /dla ktorey Kośćioł do iednego dniá przywiązał æquinoctium, áby po wszytkim swiećie dniá iednego/ święćili Pásche: Ani to iest przećiw kanonom Niceńskim / gdyż tá Páschá według Kośćielnego æquinoctiũ niebędźie ostátniego ále pierwszego miesiąca. Ták według Maginowey náuki Zebrowski porachował bliższe látá Niceńskiemu Synodowi/ do dźiesiątka tákich Pásch.

Zarzut 2. Rzymiánie Pásche to przed żydami/ to pospołu z niemi dniá iednego iáko to było/ w roku 1622. odpráwuią. Ták czyniwali Quartadecimani/ á od Kośćiołá wyklęći są. Odpowiadam. Kośćioł Rzymski pilnuie czásu naznáczonego æquinoctium, 14.am lunam, y niedźieli.

dzieli. á wtym nie Kośćioł/ ále żydzi błądzą:
Jákoż ieszcze zá czásow Apostolskich błądźić po-
częli. Co się pokazuie z owego Apostolskiego ka-
nonu. Episcopus, diaconus, non, si Sanctum diem
Paschæ ante vernũ æquinoctiũ cum iudæis cele-
brauerit, deponatur. Stąd znáć że żydzi vprze-
dzali nocorownią / kiedy kanon znimi zakazu-
ie przed nocorownią Pásche Chrześćianom od-
ocz masz wyzey w roz: 3. prawowáć. Powtore odpowiadam. Zwy-
kło się to trafiáć/kiedy v żydow iest przybyszowy
miesiąc ktory iż oni ná końcu roku kłádą / weń
Pháze nieodpráwuią (o czym niemász w pismie
ś.) tedy w tẽ czás odkłádáią do księżyca drugie-
go; Y z tego fundamentu w roku Páńskim ná
przykład 1636. Rzymiánie 22. márcá Pásche
świećili według Nicenskich kanonow/Hebray-
ska zás Pháze we dwádźieśćie osm dni po
Aprilis 20. po nowemu Rzymskiey / to iest / dniá 20. kwietniá gdy iuż
od nocorowni dni minęło 31. wielki miesiąc
wielki zaiste y błąd/á żydzi niemáią więcey tylko
álbo 30. in plenis, ábo 29. in cauis mensibus w
swoim kálendarzu dni. Pięknie to Wielebny
Ksiądz Broscius w Apolog. w roku 1641. vwa-
żá/ y słońce iuż było ná ten czás nie w skopie ále
w byku in oppositione lunæ. Podobnie w przy-
szłym roku 1644. z błądzą żydzi / ktorego roku
Rzymiánie będą świećić wielką noc dniá 27.

márcá

márcá słusznie / á według Kośćielnych vstaw/
y niebieskich biegow / żydzi zaś wpołczwárty
niedźieli potym dniá 21. kwietniá. Niech ráchu-
ią iáko dáleko od nocorowni wiosenney przy-
ktorey ma przypádáć Pháze miesiącá pierwsze-
go iáko świádczy Iosephus 14. luna, sole oppo-
sito in ariete: á ná ten czas iuż in Tauro będźie.
Ruś zás po żydach będą świećić wielką noc w
połtory niedźieli maiá 1. po nowemu / po o-
statniey kwádrze w kilká dni / á po nocorowni
w 42. dni: Zaiste Ruski miesiąc. O záślepienie 42
ludzi vpornych! Błąd ten żydom bácznieysi z
ich Rábinow zárzucáią. Jákoż y Ruś toż o
żydách rozumie. Mamonicz Leon przy modli-
twach w Druku Roku 1610. wydánych in Calẽ-
dario álbo Páschaliey tey nieiednokośći w świę-
cenia Pháze żydowskiey przypominá często: do-
brze że widzi in alieno oculo, ále to nágorsza że in
proprio trabẽ nieupátruie. Potrzećie że się niezga-
dzáią żydzi z sobą w sporządzeniu roku: Pol-
scy żydzi od cudzoźiemskich często rożnią się w
liczeniu miesięcy swoich. O czym Orgian. Sło- Origan
wa iego. Znáyduią się żydzi te czásu/ ktorzy mẽses Part. 1. c. 2. introduct: Ephem.
plenos cauos, á cauos plenos czynią/ y ták Tisri/
to iest/ wrześniowi 29. Chesuan álbo paźdźier-
nikowi 30. &c. przypisuią: Jákowe kálendarze
z przyległey Polskiey do nas do Francofortu przy-

niesione są / ktorego poráchowania rożnego żá-dney przyczyny niedádzą czyniący przećiw stárodawnośći. Poczwárte Błądzą żydzi y z tąd iż gdy w poniedźiáłek / śrzodę y w piątek / święto ich wielkonocne przypáda / według biegu niebieskiego / nie odpráwuią w ten dźień ále ták nowią swoie sporządzáią ná rok żeby / 14a. lunæ 14. w niedźielę / we wtorek / y we czwartek nigdy nieprzypadáłá. Názywáią oni swoim ięzykiem Lo bedaw pesach / to iest / nie święć w Bedaw wtorego dniá co znaczy Beth / czwartego co Dálet / szostego co Vau / Páschy; v żydow bowiem iáko y v Grekow y v Rusi ex Alphabeto, Kośćielna bieży liczbá / á według porządku liter / y liczba idźie tymże porządkiem.

Rabbin żydowski Burgensis pisze szerzey o tey ich tradicyey / ktorego podánia Rábbi Abenezra w tłumaczeniu ná rozdźiał 23. wyraznemi słowy twierdźi: Ze nie tylko ná początku wtorego Kośćiołá iáko wiele báią / ále áni było kiedy skłádano Tálmut; Abowiem y w Tálmućie y w Miśnie iáko oni zowią / znayduie się wielkonocne święto żydowskie w Bedáw wtorego / czwarte° / y szoste° dniá tegodniá: Pewná zaś że vtworzony Talmut żydowski Bábilonski w lat kilka set po męce Pań: wspomina go Cæs: Baronius w Roku 476. Sixtus. Tego bowiem roku lib: 2.
od Ráb-

od Rábbi Asse / y Rábbi Ammay dokonczony / y bluźnierstwy nápełniony. Pierwszy co go począł w lat 150. po zburzeniu Jeruzalem był Simeon / drugi Rábbi Joanna / w lat 300. po onym zburzeniu. Nádto Epiphanius ś. rodzaiem żyd dobrze wiádomy ięzyka żydowskiego / hæres. 3. E-bionis. y hæ-51. Alogor:
y obrządkow ich / powiádá że święto Przaśnikow v żydow w káżdym dniu tegodniow wtorego / 4. y 6. przypádało / á mowi o zwyczaiu ktory był zá Chrystusá Páná. Jeszcze ten dowod ná zniesienie tego Bedaw / álbo trzech B. D. V. liczbę czyniącą kłádę: Abowiem Cerkwi Azyatyckie ná początku wiáry Chrześćiáńskiey święćili Páschę tegoż dniá ktorego y żydźi swoiego czásu / ále Cerkwi pomienione czternastego dniá pierwszego miesiącá / w ktorybykolwiek dźień tegodniowy ta luna 14. przypádła. O czym Nicenski Sobor / Theodoretus / Tertullianus / Athanasius. A Eusebius / Augustinus wyraźnie powiádáią o tych Azyanach / że oni w káżdy dźień hebdomady święćili kiedy iedno 14. dźień pierwszego kśiężyca przypadł / á święćili pospołu z żydami. Zydźi tedy łámią dźień Páschy / gdyż tego Bedaw w pismie ś. niemáią. Rzymiánie postrzegáią práwá Bożego / niebá y Oycow śś. A dla żydow Kośćioł niemaż swoiego pilnowáć czásu? áni miesiącowi zábroni kto dla wymy- ks. 1. Lib: de v. script: epist de conc: Arimin: & Seleuci: Histo: lib: 9. c. 22. lib: de hæret: cap: 29.

 słow

słow ludzkich biegu? Co záś zá przyczyny tego
Bedaw? Dáią niektorzy iákoby od pogan tę
superstycyą wźiąć mieli według onego Vergilij
numero Deus impare gaudet; niezda się/ boć y
Chrześćiánie tey nierowney liczby máią w pi-
śmie ś. taiemnicy. Bog ieden/ Bog w trzech oso-
bach/ Sákrámentow śiedm. Láto miłośćiwe/
libr: 4. de Eucharist: Sacramen: c. 8. álbo Remissionis annus. Ato y Bellarmin nie-
poczyta tego Bedaw zá zábobony. Zydźi insze
dáią tego Bedaw przyczyny: Dla tego świeto
sáme wielkonocne/ powiádaią oni w poniedźia-
łek/ śrzodę nieprzypáda/ boby znowu śiodme-
go miesiąca dźień dźiesiąty/ zatym musiał przy-
paść w niedźielę albo w piątek / y oraz dwie
Leuit: 23. v. 30. świećie Sobota y Bośiny by się odprawowały/
w ktore niegodźiłoby się ieść gotowáć/ áni v-
marłych grześć/ gdyż ostrze Bog ten dźiesiąty
dźień świećić przykazuie / co by bez ćiężáru być
niemogło/ á ná dźień záś/ świety wielkiey no-
cy/ godźi się v nich ieść gotowáć/ oprocz ieśli-
by przypadł w sobotę. Ták że y wpiątek nie-
Leuit: 23. v. 39. świecą wielkiey nocy dla Palmarum wierzbo-
wego nabożeństwá bo by wszabasz przypaść mu-
śiało/ á gáłąźski z drzewá łamiąc y wierzbiny
od potoku weń/ złamali by święto szabatowe/
zaczym Boże przykazanie.

Co iuż należy pospołu odprawowánia świe-
tá wiel-

tá wielkonocnego z żydami/ co było w zárzućie
dołożono. Odpowiadam. Nieprzypáda z ży-
dowską właśnie Páschą nászá Páschá Rzym-
ská; Bowiem Bog wszechmogący przykazał mo- Leuit: 23.
wiąc: Miesiąca pierwszego czternastego dniá
ku wieczoru Pháze Páńskie iest/ á piętnastego
dniá tego księżycá wielkie święto Przaśnikow
iest. Z ktorego pismá daie się wiedźieć/ iż wlá-
śne Pháze żydowie w wieczor odpráwuią dniá
14. á nászá wielkanoc iesli kiedy piętnastego po
niey dniá tegoż księżycá przypádnie/ to iuż po
niey czytay księgi Moyzeszowe. Mowi Moy- Nume. 33.
zesz y wyćiągneli z Rámesá miesiąca pierwszego v. 3.
w dźień piętnasty názaiutrz po Pesach wyszli sy-
nowie Izraelscy. Jáko tedy 15. dźień miesiąca
nie iest czternasty miesiącá / á drugi dźień po
Pásce nie iest tenże dźień ná sámą Pásche Ták y
nászá niedźiela nie iest żydowska Sobotą/ áni
nászá wielkanoc żydowską wielką nocą/ á zatym
my Chrześćiánie Katholicy z żydami nie świę-
ćimy. Jáko Latos vpornie drwi. Alubo dźień
święty nász Páschalny z ich świętym dniem pier-
wszym przaśnikow odprawuie się pospołu pod
czas / ále przećie nie z sámą Páschą ich. Jna-
czey się v Britonow y Skotow dźiáło/ o ktorych
wielebny Beda. Ci święcywali Pásche po lu- lib: 3. & 5. histor:
ny pierwszey 13. dniá zaraz w niedźielę / y by-
wałá

wáłá pod czás Páschá w sámy dźień 14. pier-
wszego księżycá/ y przed żydami záczynali/ kiedy
niedźiela im ná dźień czternasty przypádałá/ y nie
spor dniá 13. o zmártwych wstániu iuż zaczynali.

Rzeczesz 10. To tákim sposobē z żydami nigdy
świętá wielkonocnego od prawowáć niebędźie-
my. A iákoż się ma rozumieć o quartadecima-
nach? Odpowiadam. quartadecimani błądźili
osobliwie w tym/ że niedźieli nieprzestrzegali/ á
Pásche swoię do żydowskiey przywiązywali do
dniá iednego vstawicznie/ y zá to są naganieni.

Aże w żydowski pierwszy dźień przaśnikow
może Chrześćiáńska Páscha przypaść/ otym się
wyżey vważało. A nie iest to przećiw kanonom
świętym bo iesli w ostateczny dźień/ to iest/ sió-
dmy żydowskich Przasnikow godźi się odpra-
wowáć Pásche Chrześćiáńską / czemuż y nie-
Exod: 12. w pierwszy przaśnikow/ gdyż taż ratia iest na o-
v. 16. bie stronie/ y zárowno wpiśmie ś. pierwszy y
ostátni dźień/ y wteyże powadze policzon.

Epis: ad Zarzut. Páschá stárá cudami stwierdzona pi-
Leo. Pap. sze Paschasinus Episcopus Lilybetański (ktory ná
Soborze 4. Wseleńskim mieysce zásiadał Pa-
lib. 6. 3. c. pieskie) wspomina ony y Bellarmin. W Mel-
12. de cultu tinie miasteczku zrzodło cudowne/ bowiem Bog
ss. wszechmogący nápełniał Chrzćielnicę cudownie
wodę ná wielką noc dla chrztu Chatechume-
now.

now. Kássiodor nápisał o wodźie w Lukániey Lib: 8. Ep:
iáko się podnosi/ gdy kápłan ią w vigilią wiel- 33.
konocną poświęcáć poczynał. Y Gregorius Tu-
ronensis o sadzawce iedney w Lusitaniey práwi:
iż do niey woda cudownie ná dźień wielkonocny
przychodźi. Do tego Baronius o cudu zna- w Roku
cznym w Hiszpaniey/ gdźie wodá sámá do Chrz- 574.
stu ná wielką noc przychodźiłá/ wspominá. Ten- w Roku
że y ognia ná wielką noc według stárego kálen- 1103.
darzá z niebá zstąpienia wzmiánkę czyni do gro-
bu Páńskiego w Jeruzalem / Duchem tedy ś.
kálendarz stáry postanowiony. Odpowiadam.
Co náleży o wych cudownych wod do Chrztu ś.
były prawdźiwey cudami Páschy / bowiem ná
ten czas omyłki w kálendarzu niebyło/ y wielka
noc według Kanonow Soborow ś. y Kośćio-
łá postanowienia odpráwowano. Dźiáły się
te cudá po roku Páńskim 400. y 500. ále teraz
po roku iuż 1600. ináczey dáleko idźie stáry ká-
lendarz. Strony zaś ognia cudownego v gro-
bu Páńskiego w Sobotę Páschalną ktory świece
się sáme iákoby zapalać miały. Odpowiedźiał
ná to sługá Boży/ pielgrzym Jerozolimski pá-
mięći godney Smotricki Meletius w Apologi-
ey w vważeniach ktory tam obecnym przypá-
trzył się będąc/ á cudu żadnego/ y ognia z niebá
niewidźiał/ więc y pilno się otym pytał. Y przy-
daie

daie iesliby teraz to było/ niepotrzebá wietszych
cudow ná pociągnienie Turkow do wiáry
Chrześciáńskiey/ nád ten niebieski ogień. A co
Báronius mowi/ tedy z powieści innych powiá-
da. To nápewnieysza że o tym Historicy Greccy
niepisáli/ ktorego czásu/ zá kogo / ten ogień / y
z iákiey się przyczyny z iawił/ á kiedy vstał.

Co zás ostátniey klauzuli w zarzućie z pomie-
nionych cudow wniesioney náleży: Duchem ś.
kálendarz postanowiony/ przetoż niema być po-
práwiony. Lubo Oćiec Kásian Isákowicz w
kálendarzu swoim ná kárćie 5.6. tacitæ obiecti-
oni occurrendo náucza. Ze Oycowie ss. ná Ni-
ceńskim Synodźie zgromadzeni Artikuł / albo
wiárę o Bostwie Syná Bożego / y o rodzeniu
ie przedwiecznym postánowili z Bogá Oyca: A ká-
lendarz stáry ciż Oycowie nie Duchem ś. postá-
nowili á z tey przyczyny. Iż odmiánie podległy.
Ale nie ma się ták mowić. Ani bowiem wiárá
o Bostwie Syná Bożego tám vtworzona/ gdyż
ták záwżdy Kośćioł od początku Chrześciáń-
stwá wierzył/ á sámi Apostołowie nam to wy-
znánie podali. Czytay Baronium w roku 325.
ani o kálendarzu żeby co Oycowie ná Synodźie
powszechnym zgodnie vchwalą/ á stolica nay-
wyższá Apostolska stwierdźi/ miáło to być nie
z Duchá ś. iáko owá vstawa Apostolská o krwi/
podá-

podawionych rzeczach &c. przykazanie doczesne Actor. 15.
było/ á przećie z Duchá ś. postánowione. Dobrze v. 29.
Augustin ś. vważá/ iż pierwsze choć zupełne Cō- libr: 2. de
cilia mogą być popráwione pośledniemi. Podo- Bapt: c. 3.
bnie y tu względem kálendarzá mowić się mo-
że. Jeśli tylko y ták godźi się mowić: bowiem
żeby wcałośći Niceński Sobor był záchowany
dla tegoż kálendarz iest poprawiony. Oycowie
ss. ná Niceńskim Synodźie ná práwie Bożym
zasadźili się / pilnowáć kázali dniá 14. pierwsze-
go księżycá; powtore ná práwie P. Chrystuso-
wym/ ktory lubo nie słowy ále rzeczą sámą vwiá-
domił nas o czáśie nowozakonney Páschy/ gdy
odprawiwszy stározakonną Pásche w niedźielę
nápierwszą po niey zmártwych wstał/ y tym sá-
mym dał náukę w ktorey dźień y czás świećić
mámy Pásche Chrześciáńską. A słońcu prawa
Oycowie pomienieni czym sámym tylko Bog
władnie/ y kresu niekłádli/ áby według Juliu-
szowego ludzkiego pogáńskiego roku sporządze-
nia 21. márcá miesiąca nie odmienie nocorowniá
przypádałá; Ták oną położyli iáko ná ten czás
znaleźli/ á zostawili swoim nástępcom á zwłász-
czá Náwyższemu námiestnikowi Chrystusowe-
mu/ áby ten 21. dźień márcá miesiąca był kie-
rowany według niebá nocorowni prawdźiwey
w wieki potym nástępuiące / á nie nocorownia
I vstawá-

vſtawámi ludzkiemi. Aſtra bowiem regunt ho-
mines ſed Deus aſtra regit, á nie ludźie.

Zarzut. Latos w Minucyach Roku 1604. na-
piſał/ ná 18. godźin niepomyka ſie æquinoctium
Aſtronomicum, y wyżey tego tractatu w rozdźie-
le tym námieniono o tym. Czemuż tedy in calen-
dario Clauij 5. położono dni dla Aſtronomſkie-
go/ od 19. dniá márcá/ do 23. á śrzedni dźień mie-
dzy nimi/ to ieſt/ 21. dla kośćielney nocorowni o-
bráný? Odpowiadã. Z zacnyõnỹ Máthematikiẽ
Szczęſnỹ Żebrowſkim. Periodus anomaliey Ko-
pernikowey máiacá początek ſwoy roku 1653. á ko-
niec 3368. vkazuiećto wprawdźie/ iż nocorownia
od mieyſca ſwe° ná tę y owę ſtronę niechodźi dá-
ley nád iedẽ dźień/ to ieſt/ álbo do Połnocka dniá
20. márcá/ álbo do południá dniá 21. márcá/ o-
procz raz do 19. Ale lat Alphonſowych rownánie
álbo æquatio, nocorowniow librácia przećiaga
od dnia 21. márcá wzgurę y ná doł do dwu álbo
trzech dni propter inæqualẽ anni magnitudinẽ.
Do dniá dwudźieſtego wtorego y dwudźieſtego
trzećiego poſtapi kiedy roku wielkość náwietßa
będźie/ y przytrafiać to będźie pomału do roku
2800. A dla tego iż po ten wßytek czás annus
vertens wietßy ieſt zá Alphonſow. Z tąd znowu
do 21. wroći ſie gdy annus vertens mnieyßy bę-
dźie niż Alphonſinow. A od dniá lepak 21. márcá
do 20.

do 20. y 19. ſpuśći ſię/ gdy námnieyßa roku wiel-
kość ſtánie. Ták y Stofflorin Máthematik ná- Propoſ: 30.
uczáł. Ten radźi áby nocorowni/ cáłe byli dáne fol. 65.
dwa dni/ to ieſt/ dźień dźieśiąty y iedenaſty
márcá. A troche wyżey wyznawa że y ná dźie-
wiąty może wpaść nocorownia. Nápiſał ten
Auctor przed lat 120. y wyżey kálendarz. A o lib: de reſtit.
tyże piße y Picius Cãpenſis. Dźień tedy 21. már- calendarij
cá/ iż śrzednie mieyſce trzymá miedzy 23. y 19. propoſ. 18.
dniem/ do ktorych aż nocorownia wypáda/ á
dáley bieżeć niemoże/ ſłußnie od Kośćioła no-
corowni ieſt naznáczony.

Spytaß. Ponieważ kálendarz Alphonſinow
wźięty ieſt do poprawy iáko śrzodkuiacy/ á
śrzodek tylko in moralibus potrzebny/ y má
mieyſce/ ále nie in Mathematicis, Geometricis,
Aſtronomicis, á zwłáßczá ná ták wiele wiekow
po ſobie idących vczyniony/ niemaß tedy nieo-
mylney demonſtratiey wielkośći roku ſłoneczne-
go/ y kśiężycowego/ zatrzymać ſię tedy było do
dálßego doświádczenia/ y świátá ſtárośći przez
wiek iáki y drugi/ dla zgody Chrześćiáńſkiey/
ktorych trudno w tak rozmaitośći národow/ o-
brzędow/ y ceremonij wielkiey poćiągnąć/ ieſli
zażył Synod świátá wßytkiego Niceńſki á pod
Monarchą wielkim y iednowładcą Koſtanti-
nem Ceſarzẽ odpráwiony/ trudnośći że nie wßy-

scy záraz przystąpili / y z ociąganiem wielkim / iáko byli Azyani / á coż teráz?

Odpowiadam. Páschá Rzymska według środkującego poprawioná Alphonsi kálendárzá wielkośći roku słonecznego przyięta iest od wszytkich terazniey szych Máthematykow / y iest nálepsza / y ná dłużey potrwá / nō quòd nulli subsit mutationi, sed quòd ad quamcunq; formam intercalandi, id est, ad quamcunq; anni magnitudinem accomodari posit, nullâ factâ cyclorum in calendario mutatione, mowi Clauius / nie żeby niemiałá podlec odmiánie iákiey / ále iż do wszelkiey roku wielkośći stosowáć się może / nie vczyniwszy żádney odmiány cyklow ábo okręgow.

Gruntowniey ieszcze myśl swoię vspokoisz ktory obijcis vważywszy nástępuiącą przestrogę. Astronomowie zgodnie nietylko ná dni / godźiny / minuty / ále też y ná insze drobnieysze rozmiáry / iákie są secunde / tercye / quarte / podźielili rok swoy / ktore odrobinki rozdźiałow trudność wielką zádáią Astronomom / przeto się dźieie iż ludźie wielcy rozumem y náuką / z sobą zgodźić się / y práwey miary roczney ieszcze y do tey doby znaleść niemogą. Dáią tego przykład: Tabulæ Prutenicæ byli swego czásu nádoskonalsze / ná ktorych y Latos zásadzał się / nástępuie (położą słowá Wieleb: X. Broscinsa) Ticho Brahe z inszemi

Ticho Brahe.

szemi fundámentami z obserwatiami biegu słonecznego przez wyborne y kosztem wielkim sprawione instrumentá / rożnemi od tablic Pruskich / álić Latosowe precz obiectiones. A coż wiedźieć czy potym Tichoná nie będą poprawowáć w biegu słonecznym? Już ći to baczą niektorych powątpiwáiących iáko Lansbergius Hortensius świádczą w swoich pismach / á otych zás drudzy. Coż będźie w tych biegach niebieskich pewnego / ieśli scrupulosè ad minuta minutissima postępowáć będźiemy? weźmićie proszę Tabulas Rodulphinas nad ktoremi Auctor ich trzech zácnych wielkich Krolow nákładem prácował záraz y po śmierći Tichoná przez lat blisko 30. Náprzod ten to Auctor pisze / że iuż wszytkie trudnośći zniosł / y z nich triumphuie / y kilka periodow ledwo nápisze / álić ná teyże kárćie wątpi de primi motus æqualitate: Dla Bogá zniozszy to principium, to iest / ieśli tempora æquatoris (iáko gradus in isto circulo Auctorowie názywáią) non æqualiter oriuntur. Coż będźie pewnego we wszytkiey Astronomiey? Iest to własnie iedną ręką budowáć Astronomią / á drugą rozwaláć. A tenże Auctor przydáie de æquationibus sæcularibus esse cogitandum, to iest / co sto lat to inszych prostaphæreses, inszych tablic ad æquandos motus cælestes potrzebá / szyrzey y więcey

Haec ex Apologia

Cesarzow

więcey czytay v pomienionego Auctora doſyć vczenie. Z tych tedy przyczyn y trudności niepotrzebá ganić popráwionego kálendarzá Rzymſkiego / iż śrzodkuiący Comput roku obrał; mowi Paulus Mindeburgenſis. Eccleſia Romana in Paſchali ſupputatione non obſeruat motus diuerſos propter ipſorum varietatem, ſed medios duntaxat,& vniformes, á tákowe nie ſą inſze oprocz cyclares, ktore y bliſko do śrzednich przyſtępuią / y tym tám prawdziwym reſponduiąc záwſze ſą vniformes & regulares. Aco przećiwnicy zárzucaią Máthemátikow Aduerſarzow kálendarzá Rzymſkiego / tedy ćiż ſámi iáki ieſt Scaliger / Meſlinus / Latos y inni nieprzyſtawaią do tych Mátematickich drobnych podźiałow / ále tylko ztey materyey rozbieraią / áby iáwny ſwoy błąd y vpor ſubtelnośćiami pokryli. Rowſzem ieſli kiedy w Kośćiele Bożym ſtrony obchodzeniá świąt było iákie rozerwanie (między Rzymſkim á Alexandriyſkim Kośćiołem) nie z inąd vroſło iedno ztrudnych ráchunkow Aſtronomſkich / ktore niepopráwę ále zamieſzánie záwżdy / ile kroć ſię nánie ſpuſzczano / czynili.

A ſkoro Dionyſius Opat Rzymſki około roku 532. on okrąg dźiewiętnaſtey rewolucyey zordinował / ták zrazu wſzytko rozroźnienie vſtáło / á do iednoſtayney zgody świąt obchodzenia po

wſzytkim

wſzytkim świećie przyſzło. A ktora trudność ieſt w Computowaniu biegu ſłonecznego / táż y z ſtrony kśiężycowego / y podobnie má ſię płáćić. To tylko do zarzutu dla obiaśnienia roku kśiężycowego przydaię. Perious lunæ prawda trudny ieſt do porachowaniá / bowiem pewná że nowia kśiężycow przez lat biegu ſłonecznego 19. przypádną znowu ná też dni mieśiącow w ktorych przed 19. lat były / ále nie teyże godźiny właśnie / y ták wiele minut niedochodząc / zá czym rániey: w lát tedy 312 iednym dniem vſtępuie w Kálendárzu / naucza Clauius y znim przedni Máthematicy / y ſedes aurei numeri ku gorze przodku mieśiącá pomyka ſię dniē iedny. Niedálekim ieſt od tey Clauiuſowey náuki y Meletius Pátriárchá Alexándriyſki / ktory periodum lunæ w lát 304 kłádźie w Kálendárzu ſwoim w Oſtrogu w Roku 1598 drukowánym / wſpomina go Látos w minuciách Roku 1604. Látos zás periodum lunæ 14. czyni w lát 235 / ále drwi iáko zwykł przećiwnym mátematikom / á proſtakámi zowie Aſtronomow w minuciach Roku 1600. dźiwuiący ſię y Clauiuſowi / iż ták máłey rzeczy periodum lunæ doiść niemogł / á to mowi przećiw ſobie / bowiem w minuciach Roku 1604. trzy cáłe powſzechne ſobory Báſylienſki / Konſtánćienſki / y Láteráneńſki wſpominá / ktore nie

ke niemogły popráwić Kálendárzá / á to dla tego iż niemogli wiedźieć Periodum / to tedy niemała rzecz / on ieden mrowka wylatywá nád inne ludźie. O głupstwo! Astronomowie zácni inaczey mowią. Przyznał to y Krugier Gdański Máthematik acz przedtym przećiw kálendarzowi pisał / że bieg mięsięczny ma swoie kośći / trudnośći v Máthematikow. Ale y Auctor Rodulphinarum tabularum, nád ktoremi iáko się wyżey námieniło prácował siłá; przez lat niemal 30. A po ták wielkich trudach nárzeká ná księżycá / názywaiąc go contumax sydus, y práwem pogardzaiącym. Z tego luny periodu w lat 312. przybywaniem dnia iednego po Soborze Niceńskim stáło się że pełni poźniey przypádaią w starym kálendarzu / záczym y wielkanoc nie w swoy czás. Tedy ná mieysce Aurei numeri, ktory w to niepotrafiáł / (lubo quidquid sit de nomine, modò de re constet) żeby iednak w słowach confusia niebyła / stánęła Epákta. VenerabilisP. Broscius ślicznie á práwie demonstratiuè ten błąd vkazuie pełni / á temi słowy. Roku náprzykład 1641. Octobris 18. według Epakt w kálendarzu popráwiony iest luny dźień 14. zas podług stárego rachuiąc od złotey liczby osmey / iest 10. Pátrzćież ná niebo / ná ktorym w ten dźień po záchodźie słońcá záćmienie mię-

in præfati: in doctrina Sphærica.

siąca ktore ná pełney tylko bywa. Jesli w ten czás dźiesiąty dźień? kto kiedy widźiał záćmienie miesiąca nie wpełni?

Spytasz. Co iest Epáktá / wiele ich iest / y skąd ták názwana?

Epáktá są dni ktoremi rok pospolity słoneczny ze dni 365. złożony / mięsięczny rok pospolity maiący dni 354. przewyższa: Albo są numeri to iest / liczbá dniow / ktora w mięsiącu grudniu po ostatniey / to iest dwunastey lunacyey ábo księżycu zostawa. Jest zas Epakt 30. lubo trzydźiesta asteryska álbo gwiázdeczka bywa pisána / ktorey liczby 30. Epakt dochodźić też możemy ze dniow 11. ktoremi rok słoneczny księżycowy przewyższa / iakośmy rzekli. Pierwszego bowiem roku zbywaią dni 11. zaczym y Epáktá iedenasta / wtorego roku dni 22. y Epákta zatym dwudźiesta wtora / Epáktá zás trzećiego roku trzećia; bowiem kiedy znowu 11. dni do 22. przydane będą / stánie liczba 33. á od niey odiąwszy 30. dni / ktore vnam lunam Embolismicam ieden mowię przybyszowy księżyc postánowią / zostaną 3. Podobnie y dáley postąpisz; Postępuią bowiem Epáktá przez vstáwiczne pomnożenie 11. dni odrzucaiąc iednák 30. ile mogą być odrzucone. Tylko kiedy iuż przyidźie do ostatniey Epákty złotey liczbie respondującey / ktora Epá-

kta ieſt 29. przydaie ſię 12. á nie 11. żeby odrzućiwſzy trzydźieśćie z liczby złożoney 41. ſtáneła epákta iedenaſta iáko ná początku było. Co dla tego ſię dźieie/ áby oſtatni kśiężyc bieżącey liczbie złotey dźiewiętnaſtey był tylko 29. dni. Bowiem ieſliby 30. dni zamykáł w ſobie iáko drugie ſześć kśiężycow przybyſzowych/ niewracałyby ſię nowia po 19. lećiech ſłonecznych do tychże dni/ ále ku końcu mieśiącom pomykały by ſię/ y przytráfiałyby ſię iednym dniem poźniey niż przed 19. lat. Nazwane te Epákty po Grecku/ á po Łaćinie toż brzmią co y dni Aſtiticij, Addititij: to ieſt/ dni ktore ſię wiec zwykły przydawać/ przyłączáią ſię bowiem do końcá oſtatniego mieśiącá kśiężycowego ku wypełnieniu liczby dniow roku ſłonecznego/ y ku zaczęćiu pierwſzego kśiężycá roku náſtępuiącego.

Położyłem niżey Tablicę nowiow abyś w káżdym mieśiącu poznawał nowia/ według Epákty roku bieżącey.

TABLICA

Vſtawiczna Poznania Nowiow ták w Roku Poſpolitym iáko y w Przybyſzowym. Ktorego dnia w káżdym mieśiącu przypadnie.

Ianuarius

Ianua	rius	Febr.	Mart.	Apr.	Maius	Iun.	Iul.	Aug.	Sept.	Octo.	Nou.	Deceb.
*	1. 31		1. 31	29	29	27	27	25	24	23	22	21
I	30	28	30	28	28	26	26	24	23	22	21	20
II	29	27	29	27	27	25	25	23	22	21	20	19
III	28	26	28	26	26	24	24	22	21	20	19	18
IIII	27	25	27	25	25	23	23	21	20	19	18	17
V	26	24	26	24	24	22	22	20	19	18	17	16
VI	25	23	25	23	23	21	21	19	18	17	16	15
VII	24	22	24	22	22	20	20	18	17	16	15	14
VIII	23	21	23	21	21	19	19	17	16	15	14	13
IX	22	20	22	20	20	18	18	16	15	14	13	12
X	21	19	21	19	19	17	17	15	14	13	12	11
XI	20	18	20	18	16	10	16	14	13	12	11	10
XII	19	17	19	17	17	15	15	13	12	11	10	9
XIII	18	16	18	16	16	14	14	12	11	10	9	8
XIV	17	15	17	15	15	13	13	11	10	9	8	7
XV	16	14	16	14	14	12	12	10	9	8	7	6
XVI	15	13	15	13	13	11	11	9	8	7	6	5
XVII	14	12	14	12	12	10	10	8	7	6	5	4
XVIII	13	11	13	11	11	9	9	7	6	5	4	3
XIX	12	10	12	10	10	8	8	6	5	4	3	2
PRZYBYSZE.												
XX	11	9	11	9	9	7	7	5	4	3	2	1. 31
XXI	10	8	10	8	8	6	6	4	3	2	1. 30	30
XXII	9	7	9	7	7	5	5	3	2	1. 30	29	29
XXIII	8	6	8	6	6	4	4	2	1. 30	30	28	28
XXIV	7	5	7	5	5	3	3	1. 31	29	29	27	27
25	6	4	6	4	4	2	2	30	28	28	26	26
XXV	6	5	6	5	4	3	3	1. 30	29	28	27	26
XXVI	5	4	5	4	3	2	1. 31	29	28	27	26	25
XXVII	4	3	4	3	2	1. 30	30	28	27	26	25	24
XXVIII	3	2	3	2.	1. 30	30	29	27	26	25	24	23
XXIX	2	1	2	1. 30	30	29	28	25	25	24	23	22

Ná zarzuty zápłáćiwszy/ ktore były podawáne ná obronę stárego kálendarzá/ zadam ia też przećiwney stronie Exempla omyłek w święceniu Páschy/ á nie sięgaiąc dáley/ od lat kilka dźieśiąt biorę.

W Roku 1603. pełniá kwietniá byłá ná niebie w wielki czwartek ponowemu 27. márcá/ wielkanoc dniá 30. Ruś święći w pięć niedźiel 4. maia po nowemu; Błądźiłá nocorownia bowiem nie tego dniá/ ktorego ná niebie kłádłá/ ále potym w dźiesięć dni. Powtore błądźiłá/ iż po drugiey pełni w dźiesięć dni Pásche odprawowałá/ y iákożkolwiek zachce się bronić to przyznáć muśi/ że nie w dniach owych śiedmi począwszy od czternastego dnia pierwszego kśiężyca áż do 21. tegoż kśiężyca/ ále 38. dnia po pierwszego kśiężyca pełni. Co iest przećiw Oycom ś. w Roku 1610. pełnia kwietnia 8. po nowemu we czwartek wielki o godźinie śiodmiey przed południem. Páschá Rzymska 11. kwietnia/ á v stárokálendarzan Páschá po pełni w iedenaśćie dni/ trzemá dniami przed nowią w niedźiele Rzymską przewodną. Y to źle/ bo wystąpiłá z owych 7. dni y z Pházę żydowskiey Ruska strastna niedźiela/ przećiw náuce y regule ś. Dámascena czyniąc.

Niedźiela v Ruśi strastna, toż iest co hebdomada magna v Laćinikow.

W Roku 1614. Pełnia we wtorek wielki márcá 25. po

25. po

25. po nowemu wielkanoc Rzymska márcá 30. á v Ruśi Páschá w pięć niedźiel potym/ máia 4. po nowemu dniá. Czterma dniami przed nouilunium/ á po pełni drugiey w połtory niedźieli/ ktora byłá we czwártek przed Ruską kwietną niedźielą. Choćbyśćie stárokálendarzánie rzekli ná to/ że dla nocorowni wászey w dźiesięć dni poźniey przypádaiącey/ czekaliśćie drugiey pełni po Rzymskim æquinoctiũ, á po swoiey nocorowni pierwszey pełni. Przećie to was nie wymowi: bośćie w dźiesięć dni po pełni święćili/ srogi błąd.

W Roku 1616. pełnia byłá we śrzodę wielką márcá 22. po nowẽ/ wielkánoc 26. á v Ruśi wielká noc 30. kwietniá po nowẽ w pięć niedźiel/ po Pásce Kátholickiey/ á po pełni drugiey (ktora byłá we czwártek przed kwietną Ruską niedźielą) w dźiesięć dni. Tedy iáko żkolwiek Żydźi Pásche odpráwowali swoię wászą przećie wielkanoc wystąpiła z owych 7. dni/ od 14. dnia kśiężyca pierwszego do 21. dnia licząc. Y żydowska Páschá ex vestrâ magnâ hebdomadâ wystąpiłá/ á odprawowaliśćie Pásche drugiego mieśiąca iuż po nocorowni.

W Roku 1622. Pełnia ná wielką noc godźiny czwartey ná dźień márcá dnia 27. żydowska Pházę w sobotę wielkonocną. Ruś w pięć niedźiel. A czemu nie w Rzymską Przewodną przynãniey?

Niedá-

Niedáćie przyczyny inszey iedno że wásza nocorownia nie tego dniá ktorego ná niebie/ y tą razą z wászey strastney niedźieli żydowska pháze występna/ grubo błądźili bo nietylko Chrześćiánie ále y żydźi z was naśmiali się. W Roku 1625. Pełnia w poniedźiałek wielki po nowe° márcá 24. á Páschá 30. á stárokálẽdarzánie we 4. niedźiele po tý A czemuż? bo nocorownia stára błądźi/ y my z nią Ruś/ gdyż nie te° dniá obserwuiemy porownánie/ ktore° więc ná niebie przypádać zwykło/ ále dźiesiąćią dni pozniey. w Roku/ 1630. Pełnia kwietniá 26 dniá po nowemu Márcá we wtorek wielki Kátholicki/ Ruská Páschá w tydźień po Rzymskiey. W czym błąd/ bo stárokálendárzánie nie czekáiąc po swoiey nocorowni pełni/ odpráwowáli Pásche w ostátnim miesiącu á nie w pierwszym względem swoiey nocorowni w stárym Kálendárzu pożniey przypádáiącey.

W Roku 1637. wielki błąd/ y ktory rękomá práwie omácáć możemy/ w stárym Kálendárzu. Po wypełnieniu bowiem wszytkich Soborowych konditiy Kátholicy wielkonoc odpráwowáli/ Żydowská też Páschá vprzedźiłá Kwietniá 8 dniá po nowemu we śrzodę wielką/ pełniá sáma we czwártek po nim/ á według lunnego Ruskiego biegu w piątek wielki Rzymski. Niedźielá pierwsza po pełni 12 dnia Kwietniá byłá

Wielkiey

Wielkiey nocy/ á v Rusi Kwietná ieszcze niedźielá. Náwet kłádąc nocorownią według stáre° Kálenárzá Márcá 21. dniá/ nie obronimy bowiem ten będźie dźień porownaniá po nowemu 31. márcá/ ktory dźień ośmią dni Pházę żydowską vprzedźił/ á dźiewiąćią dni pełnią pierwszego księżyca/ niedźielą pierwszą po pełni 12. dniami vprzedźił. A czemuż Ruś my z Rzymiany w niedźielą nástępuiącą Páschy nieodprawowali? nie odpowiemy ináczey iedno że grubo błądźimy w roku 1640. w tydźień po Rzymskiey Wielkiey nocy Ruská byłá/ to iest kwietniá 15. dniá po nowemu/ á po żydowskiey w dźiesięć dni/ gdyż pełnia po porownaniu w piątek wielki Rzymski kwietnia 6. przypádałá/ Páschá Rzyska 8. dnia. Zbłądźili tedy Grekowie/ y Ruś przećiw Kanonom Niceńskim. Ale iáwny bárzo błąd przestárzáłego kálendarzá w Roku niedawno przeszłym 1641. był. Że áż w połszostey niedźieli po żydach á w pięć po Kátholikach Ruś Pásche odpráwowałá swoię sprawiedliwie wielikodniem nazwać mogą y áż drugiey pełni doczekawszy/ ktora przypadłá we czwártek wielki ich/ toż dopiero máią 4. po nowemu dniá świećili Páschę iuż po ostatniey quadrze. Opuszczam y w tym roku biegącym 1643. błąd iasny w stárym kálendárzu/ y inszych wielu lat ktore álbo

iuż mi-

iuż minęły / álbo ieszcze nástąpią. A ktoż tych iáwnych błędow y wyliczyć może masz o tym y wyżey tego rozdźiáłu w zarzućie 2.

Będźiesz mowił. Niech błądźi stáry kálendarz/ ále się niebyło skwapiáć bez drugich/ á zwłasczá Pátryárchow y Wschodnich Oycow/ gdyż tu mora nieszkodliwa/ áni wiáry iest ártykuł tego álbo owego dniá/ miesiącá świećić/ więcey czekano/ á zá skrupuł niemiano/ więtsza zgodá wiernych/ y mocnieyby to poszło/ gdy by y Wschodni Biskupi do tego włożyli się przez siebie sámi/ álbo przez posły swoie/ á druga zámieszániu w Chrześćiáństwie zábiegłá A teráz Grekowie Sławáńskie narody szyrokie Szwedowie / y drugie krainy inaczey święcą/ á inszego czásu Kośćioł Rzymski. Odpowiadam. Nieskwapiano się w tym postrzegszy błąd / niemal iuż przez 100. lat. Y byłá Pásterzá naywyższego czuynosć vstáwicznie wielká/ znosił się z Pátryárchámi: Wżdyć y sám Latos obrońca Schismatikow przyznał to w swoich minuciach iż ná Soborach Kőstáćieńskim Laterańskim/ y Bazilieńskim iuż o tey popráwie kálendarzá traktowano/ á byli ná pomienionych Soborach/ á zwłaszcza ná Laterańskim y Bazilienskim zá Papieżow Innocenciuszá 3. y Eugeniusá 4. w roku Pańskim 1215. odprawowanych y posłowie od

Cesárzá Greckie° y od Pátryárchow wysłáni/ to tedy iuż Pátryarchow dokłádano się/ y Sobornie otȳ mowiono. A czemuż teraz opuszczono? Bo by się o tȳ było spytać Otomána czy by pozwolił? wszák otȳ w obronie iednośći ksiąźecce przed lat 25. wydáney w Wilnie nápisano. Co z Metropolitą Lariyskim Dyonizȳ tē pomieniony Pan vczynił/ żywe° obłupić kázał/ przeto sámo iż do Rzy° do Oycá ś. ieźdźił y znosił się z nim o iednośći ś. Więc insze wieki pierwsze były/ kiedy one żyli głowy rozumne / kiedy zlecano Alexandriyskiemu Pátryarsie postrzegać Páschy dniá/ minęło temu lat iuż tysiąc y więcey. O wielkaż teraz odmiana! Insza było kiedy żyli oni Báziliuszowie/ Athanázyuszowie/ Gregorij/ Bogosłowowie/ Chryzostomowie / Damascenowie/ á po nich Bessárianowie Scholáriuszowie/ Eustáchiuszowie doctissimi Michaelowie Pselli etc. A teráz co są zá głowy tám teráz/ Ouidij Fastorū wymawiáiącego Romulum, czemu tylko 10. miesięcy znał/ służy im: Scilicet arma magis quàm sydera moras, curaque finitimos vincere maior erat. Miecz im znác kázą/ á niewola pogáńska Otomáńska. Znosił się tedy Oćiec ś. z ktoremi mogł y z Monarchámi/ książęty y Pány Chrześćiáńskiemi/ y ktorzy capaces byli/ iákos wyżey widźiał. Więc Pásterzowi to Náywyższemu należało/ weyrzeć áby

Sobernie Synodaliter.

pokoy miedzy Chrześcián̄y był záchowány / á owe mowy pogorszaiące / álbo z vymą powagi Kośćiołá Bożego w strofowaniu z nieumieiętnośći iego / álbo że radźić niemoże z niesione były / mowię / geste mowy. Błądźi / błądźi stáry kálendarz: Nieskwapiano się / diu deliberatum było / szła sprawá w przewłokę nie iednego roku pracą. Słuchay á zádźiw się iákiego y sam Alphonsus Krol Hiszpański záżył stárania w tym: Pisze w Minucyach roku 1603. Stanislaus Zambicius Doktor / iż ten Krol zacny ná zgromadzenie ludźi w Máthematice biegłych ważył kosztu cztery kroć sto tyśięcy / we złoćie. Tak przeyrzany Pásterz czuyny kálendarz przyiął / ktory sporządzać w Kośćiele Bożym dla sumnienia obowiązany / iako czynili przedtym Antecessorowie iego decisiua sententia śś. Papieże Pius / Victor / Leo / Siluester / y wyklinali ważną excomuniką kiedy ich w świeceniu Páschy niesłuchano / toć by y teraz być miało: Jakoż się y stało / bo wszyscy Catholicy prawdźiwi Chrześćiánie iednostaynie przyięli / aduersarze tylko Kośćiołá Bożego są temu przeczni. Niemow tedy że zamieszanie się stało w Chrześćiáństwie / chyba miedzy Heretikami á Schismatikami tylko. A iednák wiele y z Heretikow ná początku sprzećiwiwszy się / á potym słuszność postrzegszy

vpor

vpor odrzućili / y schylili karki swoie w tym pásterskiemu sporządzeniu. Co zaś Schismatikow Grekow / y Sławákow náleży o nich śmiem rzec / by Pátryárchowie Wschodni przyiąwszy kálendarz y iedność ś. roskazáli im tego się trzymać z zwyczaynego swoiego niepostuszeństwá ku Kośćiołowi Rzymskiemu / niepozwoliliby ná to / bośmy tákowych y podobnych temu mow dobrze nasłuchali się / prędzey by v nich tego dokázał Pán doczesny / á niż ich dobra wola. Insza záś mowić o narodźie zacnym wolnym Rossiyskim / w náuce nád inne tych wiekow narody sławańskie przepolorowanym / á pod Náiaśnieyszym Krolem Polskim mieszkaiącym y wierne poddaństwo oddaiącym. Bo może prętko przyść on do tego: bacznie drogę do słusznośći vkáże / wolność do Heroickiego animuszu / porzućić te niepotrzebne sumnienia boiaźni / wierne poddaństwo postuchać P. gdźie nie idźie o wiáry Artikuły / prawdźiwe postuszeństwo vsłuchać tego ko^c słuchać ka zano: Qui vos audit me audit: Miłość ad conciues Patriæ Catholicæ, Catholicos śćisleysza nieobłudnie vpzeyma w Pánu dla wnętrznieyszego y prętszego nierozerwania zwiąsku / Bogá iednego zgodnie z bawiennemi vszanowáć świety / y roku iednostaynym kálendarzem. W czym Rośianie ktorzy w świętey iednośći znayduią

się / zá

zaráz declaruią ſie. Że nie ſą przećiwni Kálen-
darzowi Rzymſkiemu iáko niektorzy w druk
świeżo podawßy ſwoie kálendarze nieſłußnie
ich zganili / oſtrze przymowili / ná iedney ßali
z Schiſmatikami w tym punkćie położyli / á
krzywdę im vczynili. Że ſię potąd ießcze trzyma-
ią / to czynią z roſkazania pamięći nieśmiertel-
ney Klemenſa oſmego tego imienia Papieżá /
ktory przy poſłußeńſtwá przyięćiu od Jerar-
chiey tego Páńſtwá Ritus Græci Paſterzow /
od Metropolity / Epiſcopow Władykow / á
wßytkich ludźi Ritus Græci przy ſtárȳ ießcze ká-
lēdárzu zoſtawił Tego tedy náſtępce/terazniey-
ßego Nas: Vrbaná Oſmego / nam y wam
ſpolnie pilno żądać oto potrzebá/áby náykłoniw-
ßy ſię do prosb náßych/ y nam podnoßkom ſwo-
im ludźiom Ritus Græci łaſkę pokazał/ á według
vpodobania Náywyżßego Páſterſko w tym bło-
goſławił/ áby przyiąwßy ßczęſliwie to roku zpo-
rządzenie y Calendarium Catholicum, świąto-
bliwie y ſkutecznie popráwione: w miłośći bra-
terſkiey święta zbawienia náßego vroczyſte po-
ſpołu zradośćią niewymowną od wielu lat po-
żądane odprawowáli. Oſobliwie Naiaśnieyſ-
ßego Krolá Páná náßego Miłośćiwego nam
ßczęſliwie Pánuiącego proſimy / maieſtatowi
prześwietnemu iego czołem biiemy / áby temu
Możno-

Możnośćią/wyſokośćią/ roſkazaniem zabiegł /
y ſprawili obá nám zá Pánowania ſwoiego zá
pomocą Páná niebá y źiemi/ czę° niegdy Silue-
ſter Nás: Papież z Ceſ: Rzym: Auguſtē Kon-
ſtantinem wielkim wpodobney dokazali ſpráwie.

Po tey Ruśi Catholikow declaraciey mowę
do Czytelnika obracam miłego: Przypátrz ſię y
w tȳ Boſkiey opatrznośći iáko świątobliwego
Apoſtolſkiego prawie męża Bog wßechmogący
ná tę święta dźielność pełną prácę y czuynego
Paſterzá Gregorium Pontificē maximū 13. ſobie
obrał / áby tym więcey koron iemu w niebie zá
więtße przyſługi przyczynił. Ten Páſterz v-
przeymie o náprawie / záchowaniu/ y rozßyrze-
niu wiáry Catholickiey myſlił: Seminária dla
ćwiczenia młodźieńcow nie tylko w náukach /
wyzwolonych / ále też w wierze powßechney /
y pobożnośći przy ßkołach Soc: IESV Zakonu
(ktorych Bog tych oſtatnich wiekow ná nawro-
cenie duß ludzkich do poznania Bogá prawego
ná vrząd prawie Apoſtolſki obrał) wielkimi ná-
kładami pobudował/ y dochodami opátrował/
do Jndiey/ y do Japonow podnożkow náßych/
y do Litwy y do Jnflant hoyność iego ná pomoc
wiáry rośćiągała ſię. Pißą to o nim y wſpomina
Baronius w roku Páńſkim 175. Jż vbogie ná
klaßtory / Collegia / Seminaria po wßytkich
ſtronach:

ſtronach: przećiw poganom ná woyny wydał/
iáko ſámá rádá Rzymſka ná marmorze wyryć
dáłá. Viciescentena millia aureorũ co vczyni wię-
cey niż po trzydźieśći kroć ſto tyśięcy/ okrom te-
go/ co kilka lat potym żyiąc wydał. Nieſzukał ten
Páſterz ſwego/ tákiego to Bog wſzechmogący
Papieżá obrał/ zá ktorego czułośćią kálendarz
popráwiony ieſt. Daycież mieyſce ſtárokálenda-
rzánie ſłuſznośći y báczeniu/ z rzuććie vpor á nie-
potrzebny. Niech Heretyk/ Jnowiernik Żyd
niegorſzą śię tą niezgodą/ y niećieſzą śię z wáſze-
go przećiwieńſtwá. Luboć to nie ſą wiáry Arty-
kuły (iáko nieraz mowimy) tego álbo owego
dniá świętá odpráwowáć/ iáko v Grekow/ y
Ruśi toż śię záchowuie. W poſt 40. niech tylo
weyrzą w vſtaw ś. Saby albo rubriki ſwoie
ludźie Ritus Græci, Tákże y inſze dni ro-
ku według zezwolenia naſtoiatelá/ álbo
Antiſteſa czynią. Lecz te znamienite zbáwien-
ne vroczyſte świętá niemogą bez diſguſtu
ſerdecznego/ w tákim rozrożnieniu być odprá-
wowane.

dwádźieśći kroć ſto tyśięcy czerwonych złotych.

Ten ſpiewa Chryſtus zmártwych wſtał/ ow
záś threnodią nád nádrożſzą męką Páńſką zá-
bawia śię/ ieden Duchá ś. przyiećiem ćieſzy śię/
á drugi ieſzcze do Aſcenſiey Páńſkiey gotuie śię:
Ci Swiętych Łukáſzá Apoſtołá/ Jerzego mę-
czenni-

czenika/ Stephána Protomártyrá/ Jáná Krzśći-
ćielá práznuią obchodzą/ á v owych dni Apoſto-
łow śś. Symona y Judy/ Krzyżá ś. Epipha-
niey albo trzech Krolow/ národzenia Náś: Pán-
ny. A co gorſzá świętá śię ſáme łamią przez ro-
zmáite zábawy rzemiosłá/ y tákowe co ie y w
dźieśiątym domu vſłyſzy/ przez kupiectwá/ han-
dle/ ſtrepitus iuris, per agriculturam, y tym po-
dobnie/ niewolnicze práce świętá łamiące. V-
ważćie prze Bog wy ſámi ktorzy możećie zábie-
żećtemu/ á śpićie ná to/ pátrzćie ná pogorſze-
nią vrastáiące z tąd/ ktoremi nie tylko minimi,
gorſzą śię/ ále y maiores odrażáią śię od was dźi-
wuiący śię nie vważnemu w tym vporowi/ oba-
wiáć śię abyśćie dla tego ná ſądźie Páńſkim ćięż-
kośći nieponieſli fratrum diſcordijs niezabiegáiąc
y owſzem śieiąc one ſtárego kálendarzá głupie
broniąc/ y Væ ſtraſznego nie vſłyſzeli. niecháyże
ſam Duch ś. poruſzy was ſtárokalendarzanie
Diſunići abyśćie ſkłonili zgodnie ſerca/ y owe
słowá część vwas ile w ſtanie Rycerſkim po-
trzeba poprawy kálendarza Koniecznie/ do ſku-
tku ſámego tandem przyſzły; Tegoż ſámego Du-
cha ś. prośmy gorąco áby śię národ Ruſki nie-
tylko w kálendarzu/ ále y we wſzytkich ártiku-
łach do wiary y zbáwienia należących/ z Ko-
śćiołem ś. Rzymſkim ziednoczył. Nielękaymy śię
záś że-

zaś żeby tą odmianą/ vyma iáká stać miáłá w ceremoniach Cerkiewnych / obrzędach / y wnáymnieyszey odrobince/ niebędźie bo Sanctus Ritus noster Græcus est, iáko y Romanus Sanctus
Wseleński powszechny znaczy. est, y Soborami Wseleńskimi y decretis Pontificum Oycow ss. approbowany/ y záráz cum primitiua Ecclesia vrosły obay. W tym tylko vymá stánie się/ że potrzebá będźie dla zgody świąt z Rzymiány/ ktore się nazywáią Immobilia iákie iest Boże Narodzenie/ Theophaniá / Nás: Panny etc dźiesięć dni z kálendarzá stárego wyrzućić/ álias zostáwiwszy nocorownią przy iedenastym dniu márcá/ było by y przećiw Soborowi Niceńskiemu/ iáko teráz znayduie się/ y w świętach pomienionych niezgodá / áni má być scrupulus wyrzucenia tych dni / bo się one ná niebie niewyrzucą/ ále w kálendarzu błędnym dni nad to przybyszowe dźiesięć w lećiech po Niceńskim Synodźie 1300. y kilkunastu/ á w niebiosach tenże obrot / czásy czyniący zostánie/ áni słońce ná wstecz poydźie/ iáko się zá Achá-
Isai: 38. za Krolá Judzkiego zá rozkazaniē Bożym stáło: Przetoż czásu odmiana niestánie/ bo tym tyl-
Iob. 9. ko sam Bog wszechmogący sub quo curuantur qui portant orbes, władnie. Nie vważnie tedy w kazániu pogrzebnym swoim Oćiec Szyćik Archimandrit Słucki/ iákoby zá poprawą kálendarzá

darzá

darzá miáłá stánąć odmiana czásow / nápisał: y niedźielá byłá obroconá we czwártek / wżdyć oraz Ruś z Rzymiány y po dźiś dźień świeci niedźielny. Error to był pospolstwa miásteczka iednego w Inflantskiey źiemi / á ná máluteńki czás tegodniow trzech álbo mniey / gdy poprawiony kálendarz przyimowali / á dźiesięć dni z kálendarzá wyrzucáiąc/ oraz nierostropnie y tegodnie wyrzućili niedźielą/poniedźiáłek/ wtorek etc. porządkiem dni/ ku spełnieniu dźiesiątey liczby. Ale skoro Biskup onego miástá dowiedźiał się o tym wnet pospolstwo poprawił. Nácoż tedy Kośćioł s. Rzymski pomawiáć kłámliwie w tym o czym iemu się áni śniło/ Pater tomendatij, á ináczey go zowa Calumniator, discursy podobne czyni ku drażnieniu (niemogąc ináczey prawdy konáć) bráći. Czás wyrzucenia nálepszy w ten miesiąc kiedy namniey świąt znamienitych/ y prażnikow/ á świętych officiū álbo służbę (iáko Ruś zowie) ktorych w menelogiū przypadałyby w te dni pomienione przybyszowe/ odłożyć ná Complety albo páwieczerni/ oczȳ wyraźna iest náuká w Ruskim/ Greckim vstáwie Jákoż in simili zwykli Ritu Græco czynić w te dwa tegodni/ álbo siedmicy (iáko Ruś zowie) męki Páń: y Páschalney zbáwienne cum officio Sanctorum przypádáiących poczowszy à Dominica Palma-

N 3 rū, ále

NB Vide [illegible] Polonus [illegible] Apologia pro Calendario

rū, álbo ſoboty Lazarzowey/ áż ad Dominicam in Albis, (á iáko Ruś nazywa Fominey niedźieli) oczym wyżey ſię też námieniłá. Ták żeby ſię y Alphabetum Paſchale według Ruſkiey azbuki ſporzadźiło/ iákoż iuż ieſt ſporządzono/ y przez Leonardá Auelá Episkopa Sidońskie⁰ w Rzymie z drukarni Apoſtolſkiey Vatikáńſkiey piſmē Słáwieńſkim w roku 1596. wyßło/ ktora to Azbukę Páſchalną clauem álbo kluczem Ruś zowie/ gdyż zaiſte otwiera y daie wiádomość/ nie tylko do odpráwowania Páſchy/ ále y do inßych świąt/ y mięſopuſty/ álbo zapuſty vkazuie. Położę ia tu nálat 100. dla odpráwowania Páſchy Rzymſkiey/ y ſtarego kálendarzá klucze wespoł z Epáktami

Rok Páń-

Rok Páńſki	Klucz Páſchy Rzym:	Klucz Páſch: Ruſk:	Epakt: Rzym:	Rok Páńſki	Klucz Páſch: Rzym:	Klucz Páſch: Ruſkie.	Epakt: Rzymſk:
1643	н naß	к kako	X	1671	ѕ zieło	ю iu	XIX
1644	є ieſt	ь ier	XXI	1672	ш ßa	п pokoy	I
1645	ч czer	о on	II	1673	к káko	ѕ zieło	XIII
1646	у iże	ѕ zieło	XIII	1674	г błahol	ъ ior	XXIII
1647	ь ier	ш ßa	XXIIII	1675	ѿ ot	м mysl	IIII
1648	ф fert	к kako	V	1676	н naß	д dobro	XV
1649	м myslite	г błahol	XVI	1677	щ ßcza	ц cy	XXVI
1650	ш ßa	ѿ ot	XXVII	1678	т twerdo	и i	VII
1651	с słowo	з ziela	VIII	1679	к kako	ы iery	XVIII
1652	ї iże	щ ßczá	XIX	1680	ь ier	у ik	XXIX
1653	х cher	т tuerdo	I	1681	о on	л ludie	X
1654	и i	д dobro	XII	1682	ѕ zieło	ч czer	XXI
1655	ж żywite	ц cy	XIII	1683	щ ßcza	р ircy	II
1656	ч czer	о on	IIII	1684	к kako	ѕ zieło	XII
1657	ї iże	ѕ zieło	XV	1685	ѣ iat	ъ ior	XXIIII
1658	ь ier	у ik	XXVI	1686	ѿ ot	м myśl	V
1659	х chir	л ludie	VII	1687	ѕ zieło	є ieſt	XVI
1660	ж żywite	ѣ iat	XVIII	1688	щ ßcza	ц cy	
1661	ш ßa	ѿ ot	XIV	1689	т twerdo	ї iże	VIII
1662	с słowo	з ziela	X	1690	д dobro	ы iery	XIX
1663	г błahol	ъ ior	XXI	1691	ц cy	ф fert	I
1664	х chir	т twer:	II	1692	о on	є ieſt	XII
1665	н naß	д dobro	XIII	1693	а aż	ч czer	XXIII
1666	ꙗ ia	ц cy	XXIV	1694	у ik	р ircy	IV
1667	т twerdo	п pokoi	V	1695	л ludie	в wide	XV
1669	ї iże	а az	XVI	1696	ѣ iat	ф fert	XVI
1669	ь ier	у ik	XXVII	1697	п pokoy	м myśl:	VII
1670	о on	л ludie	VIII	1698	ѕ zieło	ѫ ius	XVIII

Rok

Rok Pańſki	Klucz Rzyſk: Páſchy	Klucz Páſchy Ruſkiey	Epákt: Rzyſk:	Rok Pańſki	Klucz Páſchy Rzymſ:	Klucz Páſchy Ruſkiey	Epákty Rzymſk
1699	ъ ior	с ſłowo	XXIX	1722	н naſz	г błahol	XII
1700	у ik	ї iże	IX	1723	ж żyw:	ѿ ot	XXIII
1701	є ieſt	ы iery	XX	1724	ч czer	н naſz	IV
1702	ч czer	н naſz	I	1725	і i	ж żywite	XV
1703	ц ircy	ж żywite	XII	1726	ь ier	т twerdo	XXVI
1704	б buki	ч czer	XXIII	1727	х chir	к kako	VII
1705	ф fert	ц ircy	IV	1728	ж żywite	ь ier	XVIII
1706	м myśl:	в wide	XV	1729	ш ſza	о on	*
1707	ѫ ius	х chir	XXVI	1730	с ſłowo	ѕ zieło	XI
1708	ц ircy	м myśl:	VII	1731	г błahol	щ ſzcza	XXII
1709	ї iże	ѫ ius	XVIII	1732	х chir	с ſłowo	III
1710	ы iery	с ſłowo	*	1733	н naſz	г błahol	XIV
1711	н náſz	і i	XI	1734	ꙗ ia	ѿ ot	XXV
1712	є ieſt	ы iery	XXII	1735	т twierdo	о on	
1713	ч czer	н naſz	III	1736	ї iże	ꙗ ia	
1714	і i	ж żywite	XIV	1737	ь ier	т twerdo	
1715	ь ier	ш ſza	XXV	1738	о on	к kako	
1716	ф fert	і i	VI	1739	ѕ zieło	ѣ iat	
1717	ж żywite	ь ier	XVII	1740	ш ſza	о on	
1718	ш ſza	х chir	XXVIII	1741	к kako	ѕ zieło	
1719	с ſłowo	ѕ zieło	IX	1742	г błahol	щ ſzcza	
1720	ї iże	ш ſza	XX	1743	ѿ ot	л ludie	
1721	х chir	с ſłowo	I	1744	н naſz	г błahol	

W Ruśi ſtarokálendarzan według aureum numerum, á iáko oni mowią lunnego biegu łatwie poráchowáć; W roku náprzykład 1643. luny bieg śiodmy/ w Roku 1644. bieg oſmy &c. á po dokończeniu lat 10. znowu od pierwſzego záczyna ſie/ y nieprzerwanie tym ſpoſobem nowia vkázuia/ ále dośić nieſprawiedliwie.